

BIBLIOTECA **DIMINERTR**

16. **JOSEPH CONRAD** 267

LAGUNA

40645C

No. 36

PREȚUL 6 LEI

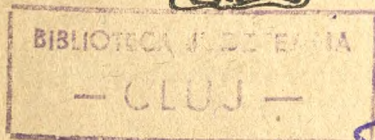

517887-

BIBLIOTECA „DIMINEAȚA“

JOSEPH CONRAD

LAGUNA

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

— CLUJ —

40645 C

517.887

EDITURA „ADEVÉRUL“, S. A.
Strada Sărindar, 9-11j

P R E F A Ț A

Cititorul este obișnuit să găsească în fruntea fiecărui volum tradus dintr'un autor necunoscut, o serie de notițe biografice, menite să facă prezentările de rigoare. Aceste notițe nu sunt pentru cazul de față o simplă formalitate **impusă de tradiție**, ci prezența lor răspunde unei nevoi imperioase, opera lui Conrad fiind strâns legată — și în mare parte lămurită — de tribulațiile existenței lui aventuroase.

Joseph Conrad Korzeniowsky s'a născut la 3 Decembrie 1857, în Polonia, ultima odraslă a unui lung șir de generații de moșieri. Or, pe acest descendent al unei familii atât de strâns legată de pământ, îl vedem angajându-se, la vârsta de 15 ani, ca marinar la Marsilia, pe bordul unui vas de comerț francez. Patru ani mai târziu, el trece în marina comercială engleză și timp de douăzeci de ani, ca simplu marinar, apoi ca ofițer și căpitan de vapor, colindă întinsul mărilor. În anul 1893, părăsește această carieră și se stabilește într'o modestă căsuță, la țară, în Anglia.

Iată pentru ce acest polonez „déraciné“ scrie în limba engleză o bogată operă literară, în cea mai mare parte exotică. Conrad nu a călătorit pentru ca să descrie cele ce a văzut. El scrie pentru că a călătorit mult și a văzut multe. La vârsta de 36 de ani se apucă, dintr'odată, împins de un îmbold nebănuit, să aștearnă pe hârtie întâmplările prin cari trecuse, impresiile pe cari le culesese, oamenii pe cari îi cunoscuse. Dotat cu o memorie de o rară putere, el înmagazinează, fără să-și dea seamă de valoarea ei, o comoară imensă de tipuri, de priveliști, de emoții. Spiritul lui activ descoperă, în subconștient, pe măsură ce scrie — așternute strat peste strat — imagini clare și vii, păstrate până în cele mai subtile nuanțe. Iar această materie primă, de o formidabilă bogăție, este prelucrată de geniul lui și transformată într'o scânteietoare colecție de giuvaeruri prețioase. Ele au o perfecțiune rară, pentru că sunt pure de orice aliaj, de orice influență — individuală sau colectivă. Pentru că ele sunt oglinda, expresia desăvârșită a vieții trăite de făuritorul lor. Iar stilul se armonizează admirabil cu frumusețea materialului întrebuințat.

Dar tocmai din cauza personalității lui, Conrad — cel puțin în primele manifestări — nu s'a bucurat de o primire înțelegătoare. Inșăș o parte din critica engleză nesezizând din primul moment farmecul scrisului conradian, i-a arătat multă rezervă. Ceeace nu-l împiedică pe Conrad de a persevera. Rând pe rând, apar: *Youth*, *Lord Jim*, *Typhoon*, *Nostromo*, *Within the Tides*, *The Mirror of the Sea*, *Twixt Land*

and Sea, Tales of Unrest (cari cuprind cele două povestiri în traducerea noastră), The Arrow of Gold, The Secret Agent, Under Western Eyes, Chance, Al-mayer's Folly, The Nigger of the „Narcissus“, The Suspense.

La citirea lor, părerile se schimbă și răceala face loc unui entuziasm febril.

Astăzi, abia la câteva luni după moartea lui, Joseph Conrad este considerat ca cel mai mare scriitor englez al timpului nostru, și opera lui, tradusă în mai toate limbile europene, îi împrăștiie vertiginos faima în toată lumea civilizată.

* * *

Cadrul puțin încăpător al acestui volum nu putea adăposti un roman de mare anvergură. Dar, în alegerea pe care am făcut-o dintre lucrările mai mărunte, am fost călăuziți de dorința de a afla întrunite toate însușirile specifice operei lui Conrad. Și avem convingerea că „An Outpost of Progress“ le oglindește bine. Această nuvelă, cantitativ restrânsă, este, în acelaș timp, captivantă ca un roman de aventuri, profundă ca un subtil și pătrunzător studiu psihologic, colorată viu și luminos cu un tablou zugrăvit de mână de maestru.

Acțiunea se desfășoară pe malul fluviului Congo, din Africa, sub cerul arzător al Ecuatorului, care luminează majoritatea personagiilor conradiene. Intre aceste personaje și aventurierii — întreprizi, dârzi, invincibili — ai romancierilor cari nu au avut alt orizont decât acela al cabinetului de lucru, câtă deosebire! Conrad, care i-a văzut aveau, pierduți în inima naturii sălbatice, ni-i arată așa cum sunt: niște

epave aruncate de nevoi diverse în luptă cu distrugătoarea sălbăticie a locurilor neumblate. Ei nu sunt eroii grandilocvenți și superbi ai romanelor de aventuri, ci oameni cari se sbat și suferă, în așteptarea prăbușirii lor, fatală și definitivă.

O altă față a măestriei lui Conrad se arată în descrierea aspectelor naturii sălbatice. Felul cum sunt evocate de el, întinsul și furia mărilor, imensitatea și profunzimea pădurilor ecuatoriale, formează cele mai frumoase înfățișări ce se pot întâlni în literatura contemporană.

Sperăm că cititorul va resimți vraja care se desprinde din paginile cari urmează și le va admira fără rezervă. Dar dacă ele nu vor răspunde totuși așteptării lor, vina să fie numai a noastră: Traduttore—traditore.

LAGUNA

Omul alb, rezemat cu amândouă brațele de acoperișul cășcioarei dela pupa corăbiei, vorbi către cârmaci:

— O să trecem noaptea la adăpostul lui Arsat. E târziu.

Malaezul se mulțumi să mârâie ceva printre dinți și se duse, cu ochii țintă la apă. Albul își plecă capul pe brațele încrucișate. La capătul aleii deschise în pădurile spintecate de luciul intens al râului, soarele apăru fără nici un nou-raș, strălucitor, atârând jos deasupra apei, care sclipea ca o fâșie de metal. Pădurile întunecoase și triste stăteau neclintite și tăcute, de ambele părți ale albiei largi. La picioarele copacilor înalți cât niște turnuri, palmieri pitici, fără trunchi, răsăreau din nămolul malului în buchete de frunze enorme și grele, cari atârnavu nemișcate peste frământarea văltoarelor. În calmul atmosferei, fiecare copac, fiecare crață, fie

care frunză, fiecare cârcel al plantelor agățătoare și fiecare petală a miilor de floricele, părea a fi fost fermecată să stea într'o imobilitate desăvârșită până în vecii vecilor. Nimic nu mișca pe apă, afară de cele opt lopeți cari apăreau regulat fleșcăind, și se scufundau împreună, într'o mică lovitură; pe când cârmaciul învârtea la stânga și la dreapta, cu o smucită și periodică paradă, cârma, care descria un semicerc viu deasupra capului lui. Apa răscolită spuma într'un șuvoi lung, și corabia albului, înaintând în contra curentului, prin zvăpăiala trecătoare pe care o stârnea, părea că trece portalul unui ținut, din care până și amintirea mișcării dispăruse pentru totdeauna.

Albul, întorcând spatele către apusul soarelui, privi dealungul întinsei și pustiei guri a râului, spre mare. În cele de pe urmă trei mîle ale cursului său, râul, până atunci nehotărit și plimbăreț, atras irezistibil de slobozenia oferită de orizontul larg deschis, da buzna întins în mare, da buzna întins spre răsărit: spre răsăritul care găzduște la olaltă lumină și întuneric. În urma vasului, chemarea repetată a unei pasări, strigăt discordant și slab, pluti dealungul apei molcome și, înainte de a putea atinge țărmlul opus, se stinse în tăcerea fără de nici o suflare a universului.

Cârmaciul cufundă lopata lui în apă și-o ținu zdravăn cu mâinile înțepenite, cu corpul plecat înainte. Apa fleșcăi zgomotos și deodată întinsul

lung și drept, păru că se învârtește pe centrul lui, pădurile se'nclinseră în horă și razele oblice ale soarelui căzură în latul corăbiei ca o flacăra arzătoare, zvârlind umbrele ușoare și strâmbe ale echipajului, peste luciul brăzdat al apei. — Albul se întoarse ca să privească înainte. Direcția corăbiei fusese adusă în unghiu drept cu albia râului și capul sculptat al balaurului care împodobește prora, privea acum la tufișurile colțurate de pe mal. El luneca prin fâșâitul crengilor cari atârnavu deasupra apei, și dispăru din râu, ca un fel de făptură amfobică și svelată, care părăsea apa ca să se întoarcă în vizuina ei din pădure. Adăpostul, strâmt, era ca un ochiu întortochiat și nebănuit de adânc; plin de umbră sub șuvița îngustă de senin curat și luminos a cerului. Copaci imenși se înălțau, nevăzuți sub draperiile dantelate ale plantelor agățătoare. Ici, colo, pe lângă întunecimea sclipitoare a apei, trunchiul unui copac mare se ivea printre broderia lianelor, negru și posac, nemișcat și sucit, ca un șarpe înlănțuit. Puținele cuvinte ale lopătarilor ricoșau puternic între pereții groși și sombri de verdeață.

Oamenii văsliră în apa plină de piedici. Adăpostul se deschise larg și deveni o lagună stătătoare. Pădurile rămaseră înapoia apei mlăștinoase și se nivelau într'o dungă uniformă de un verde viu, o iarbă înaltă care încadra albastrul oglindit în apă, al seninului. Un nor roz zburda la o mare înălțime, plimbându-și coloritul delicat printre frunze legănate și flori argintii de

lotus. O căsuță cocoțată pe niște piloți înalți, apăru neagră în depărtare.

Cârmaciul, întinzând lopata spre ea, zise:

— Arsat e aici. Ii văd barca legată de stâlpi.

Vâslitorii alergau dealungul pereților corăbiei, trăgând cu ochiul peste umăr, spre capătul călătoriei lor de o zi. Le-ar fi părut mai bine să-și petreacă noaptea aiurea, nu pe laguna ceea care părea vrăjită și de care se spunea că era plină de strigoi. Mai mult încă, ei nu'l puteau suferi pe Arsat, mai întâi că era un venetic, apoi, din pricină că orice ins care drege o casă părăginită și se mută în ea, arată fățiș că nu îi este teamă de duhurile cari se aciuiază prin toate locurile părăsite de oameni.

Un astfel de om e în stare să schimbe soarta oricui, prin deochi sau descântece. Pe câtă vreme niște simpli drumeți cari se abat din întâmplare prin partea locului, nu pot îndupleca pe strigoi. Căci cea mai arzătoare dorință a acestora, este să traducă în fapt toate blestemățiile închipuite de acela care îi stăpânește. Albilor nu le pasă de asemenea daraveri, căci ei sunt necredincioși și stau în cârdășie cu Tatăl Duhurilor Rele, care îi scoate neatinși din toate pericolele nevăzute de pe pământ. Dar de câte le spun credincioșii, strigoii nu vor să știe nimic. Ce să le faci?

Astea le erau gândurile, în timp ce-și plecau toată greutatea pe capătul lopeților lungi. Corabia luneca repede, fără zgomot și lin, spre adăpostul lui Arsat, până ce, în huruitura lopeților

Iovite de podea și în strigăte de „Alah fie lăudat!”, ajunse, cu o izbitură ușoară, la piloții noduroși de sub casă.

Corăbierii, cu fețele ridicate, strigară pe toate tonurile: „Arsat! Ei, Arsat!” Nimeni nu se arată. Albul începu să se cațere pe scara dreaptă care ducea la o platformă de bambu dinaintea casei. Cărmaciul vasului spuse cu arțag:

— O să gătim în sampan și o să dormim pe apă...

— Dă-mi păturile și coșul, îi tăia scurt vorba, albul.

Ingenunchiă pe marginea platformei ca să prindă legătura. Apoi corabia se depărtă, și albul, ridicându-se, se trezi în față cu Arsat, care tocmai eșise prin ușa scundă a colibeii. Era tânăr, voinic, cu pieptul lat și brațe vânjoase. Nu avea pe el nimic alt decât un sarong. Capul îi era gol. Ochiul lui blânzi și mari priviră cu o vie nerăbdare spre alb, totuși vocea și înfățișarea îi erau liniștite când îl întrebă fără nici o vorbă de bun venit:

— Ai doctorii, Tuan?

— Nu, răspunse musafirul speriat. Nu. Dar ce e? Ai vreun bolnav în casă?

— Intră și vezi, grăi Arsat, tot așa de liniștit, și întorcându-se brusc, trecu iar prin ușa cea mică.

Albul trânti jos legăturile și-l urmă.

În lumina slabă a încăperii, zări pe un divan

de bambu o femeie întinsă pe spate, acoperită cu o fâșie largă și roșie de bumbac. Zăcea liniștită, ca moartă; dar ochii ei mari, larg deschiși, luceau în întuneric, cu privirea ațintită în sus, spre grinzile subțiri din tavan, dar fără vedere și fără mișcare. Avea o febră grozavă și se vedea căși pierduse cunoștința.

Era trasă ușor la față, buzele'i erau întredeschise și pe figura ei se citea expresia fixă și rău prevestitoare — expresia pierdută, contemplativă a acelor care sunt gata să moară. Cei doi bărbați rămaseră cu privirea ațintită spre ea, tăcuți.

— E de multă vreme bolnavă? întrebă călătorul.

— Nu am ațipit cinci nopți în șir, răspuse malaezul. Mai întâi i s'a năzărit că aude voci cari o cheamă din apă și se lupta cu mine pentru că o rețineam. Dar de când soarele de astăzi a răsărit, ea nu mai aude nimic — nu mă mai aude nici pe mine. Nu mai vede nimic. Nu mă mai vede nici pe mine — pe mine!

Tăcu câteva clipe, apoi întrebă blând:

— Tuan, o să moară?

— Mi-i teamă că da, spuse albul îngrijat.

El cunoscuse pe Arsat cu mulți ani înainte, într'o țară îndepărtată, în vremuri de neliniște și pericole, în cari nici o prietenie nu e de disprețuit.

Și de când prietenul lui malaez veni — pe neașteptate — să locuească în coliba din lagună,

cu o femeie ciudată, el dormise de multe ori acolo, în călătoriile lui prin susul și josul râului. Ținea la omul acela, bun de sfat, care ținuse să fie credincios cuvântului dat și știuse să lupte fără teamă alături de prietenul lui alb. Ținea la el — poate nu chiar atât cât ține cineva la câinele lui favorit — ținea totuș destul la el, ca să-l ajute fără vorbă multă, ca să se gândească uneori, nedeslușit și fără multă atenție în mijlocul propriilor sale treburi, la bărbatul cel singuratic și la femeia cu părul lung, cu fața îndrăzneată și ochi minunați, cari trăiau împreună ascunși în pădure, izolați și temuți.

Albul eși din colibă la timp ca să vadă imensul incendiu al apusului învăluit încetul cu încetul de umbra ascunsă și repede care, ridicându-se ca un abur negru și impalpabil pe deasupra vârfulor de copaci, se întindea pe cer, stingând strălucirea purpurie a norilor vagabonzi și scânteierea roșie a zilei care pleca. În câteva clipe toate stelele răsăriră deasupra întunecimei intense a pământului, și laguna întinsă sclipind deodată de luminițele cari se oglindeau în ea, păru un petic oval de cer nocturn, zvârlit în deznădăjduita și prăpăstioasa noapte a sălbăticiei. Albul scoase nițică mâncare din coș, apoi strângând câteva bețișoare aruncate pe platformă, făcu un focușor, nu ca să-i fie de cald, dar de hatârul fumului, care alunga țăntării. Se învăli în pături, se așeză cu spatele la peretele de trestie al casei și începu să fumeze, dus pe gânduri.

Arsat se ivi prin uşă şi, fără zgomot, se lăsă pe vine lângă foc. Albul mişcă puţin picioarele'i întinse.

— Respiră, zise Arsat încet, luând'o înaintea întrebării la care se aştepta. Respiră şi arde ca jăratecul. Nu vorbeşte; nu aude — şi arde!

Tăcu o clipă, apoi întrebă cu vocea calmă, așa fără curiozitate:

— Tuan... o să moară?

Albul dete din umeri stânjenit, şi murmură cu îndoială:

— Dacă așa îi e scris...

— Nu, Tuan, zise Arsat liniştit. Dacă așa mi-e mie scris. Ascult, privesc, aştept. Mi-aduc aminte... Tuan, îţi aduci aminte vremile de odinioară? Îţi aminteşti de fratele meu?

— Da, grai albul.

Malaezul se sculă brusc şi intră în casă. Celălalt, care rămase şezând, tăcut, afară, putea auzi vocea din colibă. Arsat zise:

— Ascultă-mă! Vorbeşte!

Vorbele lui fură urmate de o tăcere desăvârşită.

— O, Diamelen, strigă el deodată.

După strigăt, scoase un suspin adânc.

Arsat eşi şi se trânti din nou la locul lui. Şezură tăcuţi lângă foc. Nici un sunet nu venea din casă. Nici un sunet nu se auzia lângă ei. Dar de hăt departe, pe lagună, se puteau auzi vocile corăbierilor răsunând lămurit din când în când. Focul dela prora sampanului, luci slab

în depărtare, ca o văpaie roșie. Apoi se stinse. Vocile amuțiră. Pământul și apa dormeau nevăzute, neclintite și mute. Părea că nimic nu mai rămăsese pe lume decât licărirea stelelor, sclipind fără încetare și fără rost prin tăcerea neagră a nopții.

Albul privea țință în întuneric cu ochii mari deschiși. Teama și fascinația, insuflarea și minunăția morții — a morții apropiate, inevitabile și nevăzute — potoliră frământarea specifică rasei lui și treziră în el cele mai nedeslușite și mai ascunse gânduri.

Un murmur jalnic se înalță în noapte; un murmur jalnic și înspăimântător, de parcă întinsul pustiu al pădurilor din prejur ar fi încercat să-i șoptească la ureche întreaga înțelepciune a imensei și mândrei nepăsări. Sunete vagi și șovăitoare treceau prin aer pe lângă el, se topeau încet în cuvinte și sfârșiau prin a luneca ușor într'o cascadă de maxime blânde și monotone. Se întinse ca un om care se trezește din somn, și și schimbă alene poziția. Arsat, nemșcat și întunecat la față, cu capul plecat sub stele, vorbea încet, ca din vis:

— ...Căci unde putem noi vărsa greul chinurilor noastre, dacă nu în inima unui prieten? Omul trebuie să vorbească de război și de dragoste. Dumneata, Tuan, știi ce este războiul și m'ai văzut în primejdii grele, căutând moartea, așa cum alții caută viața! Un lucru scris se poate pierde; o minciună se poate scrie; dar

ceeace ochii noștri au văzut este adevăr și rămâne în minte!

— Imi aduc aminte, zise albul calm.

Arsat continuă, jalnic:

— De aceea o să'ți vorbesc de dragoste. O să vorbesc în noapte. O să vorbesc până nu s'or sfârși amândouă, noaptea și dragostea, și ochiul dimineții o să vadă chinul și rușinea mea, pe fața mea întunecată, pe inima mea arsă.

Un suspin scurt și slab însemnă o oprire aproape imperceptibilă; apoi cuvintele curseră înainte, fără un gest, fără o mișcare:

— După ce vremea de turburări și de lupte trecu și după ce ai părăsit țara mea, în căutarea unor plăceri pe cari noi, oamenii de pe insulă, nu le putem înțelege, fratele meu și cu mine redevenirăm purtătorii spadei Cârmuitorului. Știi că eram de viță nobilă, de neam boeresc, și mai demni ca oricare altul să purtăm pe umărul nostru drept emblema puterii. Și în vreme de propășire Si Dendring ne da favoruri, după cum și noi, la vreme de restriște, îi dădusem lui toată vloga noastră plină de credință. Ne aflam în timp de pace. Timp de vânat animale sălbatice și de lupte de cocoși; de vorbărie flecară și de certuri caraghioase între bărbați ale căror burți sunt pline și ale căror arme sunt ruginite. Iar semănătorul privea fără grije cum se înălțau vlăstarele tinere de orez și neguțătorii veneau și plecau, se depărtau lihniți și se 'ntorceau doldora în râul păcii. Și aduceau și vești. Și

despre dumneata am avut noutăți prin ei. Te văzuseră când ici, când colo. Și eram fericit s'o aflu, căci îmi aminteam vremile de zvăpăială, mă gândeam mereu la dumneata, Tuan, până ce veni vremea când ochii mei nu mai putură să vadă nimic din trecut, pentru că o zăriseră pe aceea care își dă sufletul colo, în colibă.

Se opri, și într'un suspin adânc, murmură: „O, Marabahia! O, Calamitate!” Apoi urmă cu vocea mai puternică:

— Nu e pe lume dușman mai rău și nici prieten mai bun, ca un frate, Tuan, pentru că frații se cunosc și în buna cunoaștere stă puterea de a face binele sau răul. Îmi iubeam fratele. M'am dus la el și i-am spus că nu mai puteam vedea decât o singură față, și nu mai puteam auzi decât o singură voce. El îmi răspunse: „Deschide-ți inima, ca ea să poată privi într'insa, și așteaptă. Răbdarea este înțelepciunea. Inchi Midah poate muri, sau Cârmuitorul nostru să svârle cât colo teama de femeie!...” Am așteptat!.. Îți aduci aminte de doamna cu fața voalată, Tuan, și frica pe care Prințul nostru o avea de șiretenia și de furia ei. Și dacă ea ținea morțiș la ajutoarea ei, ce puteam eu face?... Astâmpăram foamea sufletului meu cu priviri schimbate pe furiș și cu vorbe dulci rostite pe ascuns. Îmi pierdeam toată ziulica pe drumul băilor și când soarele dispărea după pădure, mă târam dealungul brazdelor de zambile din curtea femeilor. Nevăzuți, vorbeam amândoi în

mireasma florilor, prin perdeaua de frunze, prin firele de iarbă înaltă, cari rămâneau neclintite, așa ne era de mare grija și așa de slabă exteriorizarea îndelungei noastre nerăbdări. Timpul trecea repede.... și începură să se audă șoapte pe la femei — și dușmanii noștri ne pândiră — și fratele meu era încruntat, iar eu începeam să mă gândesc la ucideri năpraznice și la o moarte crudă.... Sunt dintr'un neam care și însușește tot ce vrea — ca voi, albi. Vine uneori o vreme că uită omul și credință și respect. Putere și autoritate sunt date cărmuitorilor, dar tuturor oamenilor le pot fi date dragostea și voinicia și îndrăzneala. Fratele meu îmi spuse: „Răpește-o din mijlocul lor. Noi suntem doi ca unul”. Iar eu i-am răspuns: „Hai repede, frate, că eu nu mă mai pot încălzi la raza soarelui care n'o luminează pe dânsa”.

Ziua noastră veni când Cărmuitorul și toți mai marii porniră spre gura râului să pescuiască la lumina torțelor. Erau sute de luntri și pe nisipul alb, între apă și păduri, corturi de frunze fură ridicate pentru gospodăriile Rajahilor. Fumul focurilor la cari se găteau bucatele, era ca o ceață albastră în amurg, și voci numeroase răsunau vesele prin el. Pe când pregăteau bărcile pentru pescuit, fratele meu veni la mine și îmi zise: „La noapte”.

Îmi privii armele, și la timpul convenit barca noastră își luă locul în cerul luntrilor pline cu torțe. Luminile se reșfrângeau în apă, dar în

urma bărcilor era întuneric. Când începură cu toții să urle și pasiunea vânatului să-i scoată din minți, ne strecurarăm afară din grămadă. Apa stinse focul nostru, și noi plutirăm înapoi spre țarm, care era cufundat în întuneric, afară de câteva licăriri de tăciune, ici-colo. Puteam auzi vorba sclavelor, printre corturi. Apoi găsirăm un loc gol și tăcut. Așteptarăm acolo. Ea veni. Veni gonind dealungul țarmului, repede și fără să lase urmă, ca o frunză alungată de vânt în mare. Fratele meu îmi spuse hotărît: „Du-te și ia-o; du-o în barca noastră.” O luai în brațe. Ea răsufila adânc. Inima ei bătea alături de pieptul meu. I-am spus: „Te iau dela oamenii aștia. Tu ai venit de voie la strigătul meu, dar brațele mele te duc pe luntre, în pofida celor mari!” „Adevărat”, zise fratele meu. „Noi suntem dintre aceia cari își însușesc orice bun le place și îl pot ține la ei în contra celor mulți. Era mai bine s'o fi luat în plină zi”. Eu spusei: „Hai să plecăm”. Căci de când o aveam în luntre, începusem să mă gândesc la cei mulți ai Cârnuitorului. „Bine. Să plecăm”, zise fratele meu. „Suntem scoși din rândul a lor noștri și luntrea asta este patria noastră, iar marea refugiul nostru”. El rămăsese cu un picior pe țarm și eu îl îndemnam să se grăbească, căci îmi aminteam de bătăile inimei ei lângă pieptul meu, și mă gandeam că, oricum, doi oameni nu pot ține în contra a o sută. Pornirăm, vâslind în josul apei, pe lângă mal; și când trecurăm în dreptul

ochiului unde pescuiau, strigătele încetaseră, dar murmurul vocilor era ca zumzetul insectelor la amiază. Luntrile pluteau grămadă în lumina roșie a torțelor sub un acoperământ negru de fum; și oamenii vorbeau de sportul lor. Oameni cari vor fi fost în dimineața acelei zile prietenii noștri, dar de acum erau dușmanii noștri. Trecurăm repede de dânșii. Nu mai aveam prieteni în țara în care ne născuserăm. Ea ședea în mijlocul luntrii cu fața acoperită; tăcută, așa cum e și acum — și nu'mi părea rău de ceea ce păraseam, pentru că puteam auzi răsuflarea ei lângă mine — așa cum o pot auzi și acum.

Făcu o pauză, ascultă cu urechea spre ușă, apoi dete din cap și urmă:

— Fratele meu voia să scoată strigătul de provocare la luptă — un singur strigăt — ca să afle lumea că noi eram răpitori pe față, increzuți în brațele noastre și în marea largă. Și din nou îl rugai, în numele dragostei frățești, să tacă. Nu auziam oare răsuflarea ei lipită de mine? Știam că vom fi curând de tot urmăriți. Fratele meu mă iubea. Iși cufundă lopata fără nici un zgomot. El spuse numai atât: „In tine nu-i acum decât o jumătate de om. Cealaltă jumătate este în femeia cea. Eu pot aștepta. Când vei fi din nou bărbat întreg, te vei întoarce cu mine ca să răcnim provocarea. Suntem fiii aceleiaș mame”. Nu răspunsei nimic. Toată puterea și toată simțirea mea erau în mâinile mele cari țineau lopata — pentru că mureau de nerăbdare

să fiu cu ea într'un loc sigur, într'un loc sigur unde să nu mă poate ajunge întărâtarea bărbăților și necazul femeilor.

Dragostea mi-era așa de mare, că m'ar fi putut duce până în țara unde moartea e necunoscută, numai de aş fi reuşit să scap de furia Inchi Midah-ei și de spada Căpeteniei noastre. Lopătarăm în grabă, respirând printre dinți. Ramele mușcau adânc în apa lină. Eșirăm din râu; zburam în canalele limpezi și puțin adânci. Ne ținurăm de malul negru; ne ținurăm de plaja de nisip pe care marea vorbește în șoapte cu pământul; și luciul nisipului alb se întuneca de cum trecea barca noastră, de repede ce zbura pe apă. Nu vorbeam. O singură dată am deschis gura ca să zic: „Dormi, Diamelen, că se poate să ai curând nevoie de toată forța ta”. Auziam dulceața graiului ei, dar niciodată n'am întors capul. Soarele răsări și noi tot mai înaintam. Cădea apă de pe fața mea, ca ploaia din nori. Zburam pe lumină și pe căldură. Niciodată nu am privit înapoi, dar știam că ochii fratelui meu, înapoia mea, priveau mereu înainte, pentru că barca fugea drept ca săgeata unui boschiman, când țâșnește din arc. Nu era lopătar și nici cărmaciul mai bun ca fratele meu. De multe ori luaserem premiul la curse de bărci. Dar niciodată nu puseram atâta forță ca atunci, ca atunci, când pentru cea din urmă oară lopătam împreună! Nu era om mai voinic și mai curajos decât fratele meu, în tot cuprinsul țării. Nu'mi puteam întrerupe sforțarea,

ca să întorc capul și să mă uit la el, dar la fiecare clipă auzeam suflarea lui tot mai puternică îndărătul meu; totuș, nu vorbea. Soarele era sus. Căldura mi se lipea de spinare ca o văpaie de foc. Plămânii mei păreau gata să se aprindă, dar nu mai puteam aspira destul aer în piept. Și atunci simții că trebuie să strig cu ultima mea răsufolare: „Să ne oprim!”... „Bine!”..., răspunse el; și vocea lui suna zdravăn. Era voinic. Era viteaz. Nu știa ce-i frica, și nici oboseala... Fratele meu!

Un freamăt puternic și blând, un freamăt întins și molcom; freamătul de frunze în tremur, de ramuri legănate, goni prin adâncurile încălțite ale pădurilor, zburdă peste întinsul înstelat al lagunei, și apa dintre piloți linse stâlpii deodată cu un fleșcăit subit. Un suflu de aer cald atinse fața celor doi oameni și trecu înainte ca un suspin al pământului adormit.

Arsat continuă cu glas liniștit:

— Urcarăm barca pe plaja albă a unei adâncituri, înconjurată de o limbă de pământ, care părea că ne închide calea. Un cap lung, împădurit, care ducea departe în mare. Fratele meu cunoștea locul. Dincolo de cap, un râu se revărsa în mare, și prin jungla aceluia ținut este o potecă îngustă. Făcurăm foc, și gătirăm nițel orez. Apoi ne întinserăm ca să dormim pe nisipul moale, la umbra luntrii, pe când ea sta de veghe. Nu apucasem să închid bine ochii, și auzii strigătul ei de alarmă. Sărirăm în sus. Soarele ajunsese la

jumătatea drumului spre apus, și în deschizătura adânciturii zărirăm un vas mânuit de o mulțime de lopătari. Ghicirăm pe loc; era unul din vasele Cârmuitorului nostru. Ei se uitau pe țarm și ne zăriră. Bătură din gong și întoarseră botul vasului spre o adâncitură. Simțeam cum mi se muia inima în piept. Diamelen se așeză pe nisip și își acoperi fața. Nu era nici o scăpare pe mare. Fratele meu izbucni în răs. Avea pușca pe care i-o dăduseși dumneata, dar numai o mână de praf. Imi spuse repede: „Fugi cu ea pe potecă. Eu îi țin pe loc, că ei n’au arme de foc, și ca să debarci în fața unui om cu pușcă, este o moarte sigură. Fugi cu ea. Dincolo de pădurea asta o să dai de căsuța unui pescar și de o luntre. După ce voiu fi tras toate loviturile viu după voi. Sunt un gonaci grozav, și până să mă ajungă ei, noi am șters’o. O să caut s’o țiiu cât mai mult, că ea nu-i decât o femeie — care nu poate nici fugi, nici lupta, dar ține inima ta în mâinile ei slabe”. Se trânti pe după barcă. Vasul sosea. Ea cu mine, o luarăm la fugă, și pe când goneam pe potecă auzii împușcături. Fratele meu trăsese — odată — de două ori — și dăngănitul gongului încetă. Era tăcere în urma noastră. Gâtul cela de pământ este îngust. Înainte ca s’aud a treia lovitură a fratelui meu, văzui țarmul salvator, văzui iar apa: gura unui râu larg. Trecurăm printr’o poiană ierboasă Fugirăm la vale spre apă. Zării o colibă joasă pe nămolul negru, și o luntre mică trasă pe mal. Auzii o altă împușcătură în urmă.

Gândii că asta era ultima lovitură. Ne repezirăm spre luntre; un om venea în goană dinspre colibă, dar mă aruncaii asupra lui și ne rostogolirăm amândoi în iarbă. Apoi mă ridicai, iar el rămase zăcând la picioarele mele. Nu știu dacă l'am omorât sau nu. Eu și Diamelen, împinserăm luntrea în apă. Auzii răcnete în urma mea și îl zării pe fratele meu fugind prin poiană. Mulți oameni îl urmăreau. O luai în brațe și o aruncaii în luntre, apoi mă asvârlii și eu în ea. Când mă uitai înapoi, văzui că fratele meu căzuse. Căzu și se ridică iar, dar oamenii se apropiau în jurul lui. El răcni: „Vin!” Oamenii erau lângă el. Privii. Mulți oameni. Apoi privii la ea. Tuan, am împins barca! Am împins'o în apa adâncă. Ea era în genuchi în fața mea și mă privea, și eu spusei „la lopata”, și lovii cu a mea în apă. Tuan, l'am auzit strigând. L'am auzit strigându-mi numele de două ori; și am auzit voci răcnind: „Omorâți! Loviți!” Nu m'am mai întors de loc. L'am auzit strigându-mi din nou numele cu un urlet grozav, ca atunci când viața ese odată cu glasul — și nu mi-am mai întors niciodată capul. Numele meu!... Fratele meu!.. De trei ori a strigat — dar nu mi-era teamă de viață. Nu era ea acolo în luntre? Și nu puteam găsi cu ea o țară unde s'a uitat de moarte — unde nu se știe ce e moartea?”

Albul își îndreptă spinarea. Arsat se sculă și stătu cu fața nelămurită și tăcută, peste tăciunii aproape stinși. Peste lagună se ridicase o ceață

subțire și joasă, care se prelingea încet pe reflexul sclipitor al stelelor.

Și acum o întindere mare de vapori albi acoperea ținutul; plutea rece și cenușie în întuneric, învârtindu-se în rotogoale fără nici un zgomot, în jurul trunchiurilor copacilor și pe lângă platforma casei, care părea că plutește deasupra unei iluzii de mare fără odihnă și impalpabilă. Numai departe de tot vârfulurile copacilor se vedeau înșirate pe scânteierea cerului, ca un țărnam neprimitor, o coastă înșelătoare, nemiloasă și neagră.

Glasul lui Arsat vibră puternic în liniștea adâncă :

— O aveam acolo! O aveam pe ea! Pentru ca s'o capăt aș fi înfruntat întreaga omenire. Dar o aveam — și.....

Cuvintele izbucneau răsunând în depărtările pustii. Se opri și păru că ascultă cum se stingeau hăt departe, dincolo de scăpare și dincolo de înapoiere. Apoi spuse liniștit:

— Tuan, îmi iubeam fratele.

O suflare de vânt îl făcu să se cutremure. La o mare înălțime deasupra capului lui, la o mare înălțime deasupra mării calme de ceață, frunzele atârănând ale palmierilor foșniră într'un freamăt trist și leșinat. Albul își întinse picioarele. Bărbia îi rămase aplecată pe piept, și el cuvântă posomorât, fără ca să ridice capul:

— Toată lumea își iubește frații.

Arsat izbucni într'o șoaptă violentă:

— Ce'mi păsa mie de cine moare? Eu voiam pacea sufletului meu.

Crezu că aude o mișcare în colibă — trase cu urechea — și intră fără zgomot. Albul se ridică în picioare. Un vântuleț sufla din timp în timp. Stelele luceau mai slab, ca și cum s'ar fi retras în înălțimile înghețate ale spațiului imens. După un vârtej rece de vânt, fură câteva secunde de liniște deplină și de tăcere desăvârșită. Apoi de după linia neagră și accidentată a pădurilor o coloană de lumină aurie țâșni spre ceruri și se întinse peste semicercul orizontului oriental. Răsări-se soarele. Ceața se ridică, se destrămă în mai multe fășii, se făcu nevăzută în fărâme; și laguna deoalată zăcea, lucioasă și neagră, în umbrele grele din josul zidului de copaci. Un vultur alb se înălța peste zid într'un zbor pieziș și greoi, atinse bătaia curată a soarelui și străluci o clipă; apoi, zburând tot mai sus, deveni o pată neagră și nemișcată, și dispăru în senin ca și cum și-ar fi luat rămas bun dela pământ pentru totdeauna. Albul sta privind în sus, înaintea ușii, când auzii venind din casă un murmur nelămurit și întretăiat, de vorbe fără șir, sfârșind într'un gemăt. Și deodată Arsat țâșni din casă cu brațele întinse, se cutremură, și rămase cu ochii țintă o bucată de vreme. Apoi spuse:

— Nu mai arde.

În fața lui soarele își arată o dungă deasupra vârfulor de copaci, și se ridică mereu. Vântulețul se făcu mai rece; o strălucire puternică

se răspândi deasupra lagunei, frângându-se în cutele apei. Pădurile înaintară în umbrele deschise ale dimineții, se deslușiră, ca și cum s'ar fi apropiat în fugă — și s'ar fi oprit scurt, într'o puternică legănare a frunzelor, cu o închinăciune a crăcilor. În lucirea neiertătoare a soarelui, șoapta vieții inconștiente crescú puternic, vorbind într'un grai neînțeles în jurul întunecimei profunde a acestui chin omenesc. Ochiul lui Arsat rătăciră agale, apoi priviră soarele care răsărea.

— Nu văd nimic, își vorbi el singur.

— Nu există nimic, spuse albul și pășind spre marginea platformei făcu semn cu mâna spre corabie.

Un strigăt veni pe lagună și sampanul începu să lungească spre sălașul prietenului strigoilor.

— Dacă vrei să vii cu mine, te aștept toată dimineața, spuse albul, privind la o parte, în apă.

— Nu, Tuan, răspunse Arsat cu blândețe. Eu nu mai mânânc, nici nu mai dorm în casa asta; dar mai întâi trebuie să'mi caut calea. Acum nu văd nimic — nu văd nimic! Nu mai e lumină și nici liniște pe lume; ci este moarte, moarte pentru mulți. Am fost copiii aceleiaș mame — și l'am părăsit în mijlocul dușmanilor. Dar acum mă duc înapoi...

Scoase un suspin adânc și urmă ca în vis:

— În scurtă vreme o să văd destul ca să

lovesc — ca să lovesc crunt. Dar ea a murit și... acum... întuneric.

Deschise larg brațele, apoi le lăsă să cadă dealungul corpului, apoi rămase nemișcat, cu fața împietrită și ochii înțepeniți în soare. Albul descinse în corabie. Lopătarii alergau zglobii în jurul vasului, privind peste umăr la locul de unde începea o călătorie obositoare. Sus la pupă, cu capul învălit în cârpe albe, cârmaciul sta bosumflat, și lăsa lopata să se târâie în apă. Albul, cu amândouă brațele rezemate de acoperișul de verdeață al micii cabine, privea înapoi la faldurile lucitoare pe cari le stârnea corabia. Mai înainte ca sampanul să iasă din lagună, el ridică ochii. Arsat nu se mișcase. Stătea singuratic în razele cercetătoare ale soarelui; și se uita dincolo peste lumina puternică a unei zile neînourate, în întunecimea unei lumi de iluzii.

UN AVANTPOST AL PROGRESULUI

I

Erau doi albi însărcinați cu conducerea compto-
arului: Kayerts, șeful, scurt și gras; Carlier, aju-
torul, înalt, cu capul mare, și un piept lat coco-
țat pe o pereche de picioare lungi și subțiri.
A treia unitate a statului major, era un negru
din Sierra Leone, care o ținea morțiș că se
numește Henry Price, pe când indigenii din jo-
sul apei îl botezaseră — din cine știe ce pricină
— Makola, și denumirea asta rămăsese acățată
de el, în toate migrațiunile lui prin partea locului.
Vorbea englezește și franțuzește cu un accent
ciripitor, avea o scriere frumoasă, pricepea
comptabilitatea, și păstra vie în fundul sufletului,
pasiunea de a se închina Spiritelor Rele. Ne-
vastă-sa, o negresă din Loanda, era foarte groasă
și tare guralivă. Trei copii se zbenguiau în bă-

taia soarelui, pe dinaintea locuinței lui, pitică și gata parcă să se prăbușească. Makola, tăcut și impenetrabil, se ținea la o parte de cei doi albi. El avea pe seama lui o magazioară de lut cu coperișul de stuf, și pretindea dârz că ține la țanc socoteala șiragurilor de mărgele, a stâmburilor, a basmalelor roșii, a sârmii sclipitoare de aramă, și a celorlalte mărfuri cuprinse în ea.

Pe lângă magazie și coliba lui Makola, mai era o singură clădire mare, pe terenul neted al comptoarului. Curățel lucrată din trestii groase, avea trei odăi și o verandă de jurîmprejur. Odaia din mijloc era o sufragerie-salon, mobilată cu două mese grosolane și câteva scaune. Celelalte, erau odăile de culcare ale albilor. Fiecare cuprindea câte un pat cu o rețea apărătoare de țânțari, și-atât. Pe podeaua de scândură zăceau răvășite catrafusele albilor: cutii deschise, pe jumătate goale, îmbrăcăminte ruptă, cisme vechi, toate lucrurile murdare, toate lucrurile stricate, cari se strâng pe lângă oamenii neîngrijiți. Mai era însă și o altă locuință, la o oarecare depărtare de aceste clădiri. În ea, sub o cruce dărăpănată, se afla omul care văzuse începutul tuturor instalațiilor; care plănuiise și supraveghiase, construirea acestui avantpost al progresului. Fusese, în patrie, pictor fără căutare, obosit de goana după faimă cu stomacul gol, și ajunsese aci prin înalte protecții. El fusese primul șef al comptoarului. Makola văzuse pe energicul artist murind de friguri în casa abia isprăvită și i

rostise vecinica pomenire ,cu obicinuita'i vorba : „Nu spuneam eu?”... Apoi, rămase singur cu familia lui, cu registrele de socoteli și cu Spiritul Rău care stăpânește meleagurile de sub Ecuator. Se înțelege de minune cu Dumnezeuul lui. Poate că'l îmbunase cu promisiunea că o să mai aibe câțiva albi cu cari să se distreze pe ici, pe colo. Oricum, când Directorul lui „Great Trading Company” sosi pe un vapor care semăna cu o enormă cutie de sardele, găsi comptuarul în ordine, și pe Makola într'o liniștită vrednicie. Directorul porunci să se îndrepte crucea pe mormântul primului agent, și dete slujba acestuia lui Kayerts, Carlier fu numit ajutor. Directorul le ținu o cuvântare în care arată înfățișarea plină de făgăduințe a comptoarului. Cel mai apropiat post de al lor se găsea cam la vreo trei sute de mile. Aveau o excepțională ocazie să se distingă, și să adune bani prin procentele pe cari le aveau asupra afacerilor. Această participare la beneficii era o favoare făcută începătorilor. Kayerts era mișcat până la lacrimi de bunătatea Directorului său.

„Voiu căuta, zise el, ca, dându-mi toată osteneala, să încerc să merit încrederea binevoitoare, etc. etc.” Kayerts fusese funcționar la Poștă, și știa să se exprime corect. Carlier, un fost ofițer asimilat într'o armată păzită de rele de mai multe puteri europene, era mai puțin impresionat. Dacă era rost de comisioane, cu atât mai bine; dar învârtind o ochire posacă peste fluviu, păduri, și tufișurile de nepătruns cari păreau o barieră

între comptoar și tot restul lumii, el mormăi printre dinți: „Om vedea noi, și încă repede”.

A doua zi, după ce svârlise la mal câteva baloturi de bumbăcărie și lăzi cu provizii, vaporul-cutie de sardele plecă, urmând să se întoarcă tocmai peste șase luni. Pe covertă, Directorul duse la șapcă un deget, salut adresat celor doi agenți cari, pe țarm, fâlfâiau pălăriile. Apoi, întorcându-se către un vechiu slujbaş al Companiei, care se afla în drum spre Centrală, îi zise: „Privește-i pe ăști doi nerozi. Trebuie să fi înebunit cei de acasă ca să'mi trimeată asemenea specimene. Le am spus gogomanilor să sădească o grădină de legume, să clădească magazii noi și un gard, să construiască un debarcader. Mă prind că nu vor face nimic! Nici n'o să știe cum să înceapă. De altfel eu am găsit dela început că un comptoar pe fluviul ăsta nu o să fie bun de nimic, și cum e comptoarul, așa sunt și ei.”

„O să învețe ei meșteșugul aici”, grăi celălalt cu un zâmbet liniștit.

„Oricum, am scăpat de ei până peste șase luni”, zise Directorul.

Cei doi de pe mal urmăriră cu privirea vaporul până ce dispăru după o cotitură, apoi, urcară malul braț la braț și se întoarseră la comptoar. Ei petrecuseră puțină vreme în această lume largă și întunecată, și încă, mereu în mijlocul altor albi, sub ochii și conducerea șefilor. Iar acum, erau lăsați deodată singuri, singurei, fără nici un ajutor, să înfrunte sălbăticia. O sălbăticie pe care

licăririle misterioase ale unei vieți de o vigoare neasămuită, o făceau și mai misterioasă, și mai de nepătruns. Ei erau două biete făpturi absolut neînsemnate și incapabile, a căror existență devine posibilă prin înalta organizație a mulțimilor civilizate. Puțini oameni își dau seamă că viața lor, că însăși esența caracterului lor, însușirile lor și îndrăznelile lor, sunt numai expresia încrederii pe care o au în cei ce îi înconjoară. Curagiul, liniștea sufletească, credința; emoțiile și principiile; fiecare gând, măreț sau neînsemnat, aparțin nu individului, dar mulțimii: mulțimii care crede orbește în instituțiile și în morala ei, în puterea poliției și a opiniei ei. Dar contactul cu adevărata și simpla sălbăticie, cu natura primitivă și oameni primitivi, le stârnește brusc o turburare adâncă în suflet. Sentimentului că te aflii singur de felul tău, ideii lămurite că gândurile și simțirile îți sunt izolate — absenței obicinuitului, care este siguranța, i se adaugă prezența neobicinuitului, care este primejdia: impresia unor lucruri vagi „necunoscute, nestăpânite și neprimitoare, a cărei infiltrare distrugătoare zgândărește imaginația și încearcă cumplit nervii civilizatului; la fel pe-ai prostului ca și pe ei celui înțelept.

Kayerts și Carlier mergeau braț la braț, strânși unul de altul, ca copiii în întuneric. Și aveau același sentiment — nu chiar neplăcut — al pericolului presupus pe jumătate imaginar. Ei flecăreau într'una prietenește. „Comptoarul nostru are o poziție frumoasă”, grăi unul. Celălalt a-

probă cu entuziasm, și laudă copios foloasele situației lor. Apoi trecură pe lângă mormânt.

„Săracul de el!” zise Kayerts. „A murit de friguri, nu-i așa?” murmură Carlier, oprindu-se brusc. „Apoi” răspunse Kayerts furios, „am auzit că domnul ăsta se expunea fără nici o grije la soare. Clima de pe aici — toată lumea o spune — nu e de loc mai rea ca cea de acasă, atât timp cât te ferești de soare. Auzi, Carlier? Eu sunt șeful aici, și ți poruncesc să nu te expui la soare!” Iși lua șefia cam în glumă, dar o credea serios. Gândul că avea, poate, să-l înmormânteze pe Carlier și să rămână singur îi dădea un fior prin inimă. Simți deodată că acest Carlier era mai de preț pentru el acolo, în miezul Africei, decât ar fi putut fi un frate aiurea. Carlier, înțelegând cum stau lucrurile, salută militărește și răspunse scurt: „Ordinele d-voastră vor fi executate, șefule!” Apoi izbucni în râs, îi arse lui Kayerts o palmă în spate și strigă: „O să ducem o viață plăcută pe aici! Stăm liniștiți și strângem fildeșul pe care ni-l aduc sălbaticii. La urma urmei, are și țara asta părțile ei bune!” Ei se porniră amândoi pe râs, dar Carlier gândea în sinea lui: „Bietul Kayerts, e așa de gras și de bolnăvicios. Ar fi grozav să fiu silit să-l îngrop aici. Am cel mai mare respect pentru el...”

În prima zi fură foarte vrednici. Umblară de colo până colo cu ciocane și cuie și bucăți de stambă roșie, să puie perdele, să facă locuința

frumoasă, hotărâți cum erau să'și aștearnă noua viață cât se putea de confortabil. Lucru cu nepuțință însă pentru ei. Pentru a traduce în fapt chiar simple probleme materiale, se cere mai multă limpezime de minte și mai multă inimă de cât își închipuie lumea de obicei. Și nu existau două ființe mai puțin pregătite pentru o astfel de luptă, ca ei. Societatea, nu din dragoste, dar din cauza ciudatelor ei nevoi, le purtase de grije, interzicându-le orice gând independent, orice inițiativă, orice abatere dela rutină; și aceasta sub pedeapsă de moarte. Ei nu putură trăi decât cu condiția ca să fie simple mașini. Iar acum, scăpați de îngrijirea părintească de care se bucură oamenii cu condeie pe după ureche sau cu brățări aurite pe mânecă¹), ei erau ca pușcăriașii, cari liberați după mulți ani de închisoare, nu știu ce să facă cu libertatea. Ei nu știau ce întrebuintare să dea însușirilor lor, fiind amândoi, din lipsă de obicinuință, incapabili să aibă o gândire proprie.

După o trecere de două luni, îi se întâmpla des lui Kayerts să spună: „De n'ar fi Melie, nu m'ai mai prinde pe aici”. Melie era fiică-sa. El lăsase slujba dela Poștă — cu toate că fusese cu desăvârșire fericit acolo timp de șaptesprezece

1) În birourile din țările anglo-saxone mai ales, funcționarii, ca să nu-și roadă mânecile hainei, poartă peste ele alte mâneci, scurte, de lustrin, prinse în brățări elastice de metal. (N. T.).

ani — pentru ca să-și căpătuiască fata cu o zestre. Nevastă-sa murise și copilul fusese crescut de surorile lui. Il chinuia dorul străzilor, trotuarelor, cafenelelor și prietenilor de atâția ani; dorul tuturor lucrurilor pe cari fusese obicinuit să le vadă zi cu zi; al gândurilor sugerate de obiectele familiare — al gândurilor fără efort, monotone, mângâietoare, pe cari le putea avea un funcționar public; el regreta palavrele, micile dușmăanii, veninul dulceag și glumele nesărate din birourile administrațiilor publice.

Iar Carlier spunea: „Dacă aveam un cumnat detreabă cu inimă bună, nu aș fi ajuns aici”. Adevărul era că el părăsise armata și devenise așa de nesuferit familiei prin lenea și nerușinarea lui, încât cumnatul său, scos din fire, făcuse sforțări supraomenești ca să-i procure slujba aceea de subagent. Neavând para chioară în buzunar, Carlier fusese silit să primească acest mijloc de procopseală de'ndată ce-și dete lămurit seamă că nu mai era rost de stors nimic dela rube-denii.

El ducea dorul, ca și Kayerts, după viața trecută. Regreta zângănitul săbiei și al pintenilor în după-amiezile frumoase, spiritele de cazarmă, fețele din orașele de garnizoană. Și amândoi se înțelegeau de minune, în tovărășia stupidității și lenei lor. Nu făceau amândoi nimic, dar absolut nimic, și juisau de trândăvia pentru care erau plătiți. Iar după o vreme ajunseră să simtă unul pentru altul ceva ce semăna a dragoste.

Trăiau ca doi orbi într'o încăpere mare, dându-și seamă numai de ceea ce îi atingea fizicește (și asta chiar destul de imperfect), dar incapabili să vadă înfățișarea generală a lucrurilor. Fluviul, pădurea, întregul cuprins al locului plin de viață fierbinte, era pentru ei un gol imens. Chiar strălucirea minunată a soarelui era pentru ei un lucru neînțeles. Toate apăreau și dispăreau pe dinaintea ochilor lor, ca și cum nu i-ar fi privit și n'ar fi avut nici un rost. Fluviul părea că vine de nicăieri și se scurgea nu știu unde. Curgea în vid.

Iar din vidul ăsta, răsăreau când și când luntre, și oameni cu lăncii în mână se arătau pe neașteptate în curtea comptoarului. Erau goi, de un negru lucios și aveau un corp minunat, împodobit cu scoici albe ca zăpada și cu sârmă de alamă. Când vorbeau scoteau un vuiet ciudat de parcă ar fi ciripit; se mișcau pompos și zvârleau priviri repezi, sălbatice, din ochii lor speriați, cari nu rămâneau o clipă locului. Războinicii ceștia se așezau pe vine în rânduri lungi, de câte patru sau mai mulți înaintea verandei, în timp ce șefii lor se tocmeau ore întregi cu Makola pentru un colț de elefant. Kayerts ședea pe scaunul lui, și privea cum se făcea treaba, fără ca să priceapă o iotă. Căscă la ei niște ochi albaștri și rotunzi, și îi striga lui Carlier: „Ia te uită! Uită-te la tipu ăsta — și la ăla de colo, spre stânga. Ai mai văzut o astfel de față? Ce brută caraghioasă!”

Carlier fuma tutun indigen într'o pipă scurtă de lemn, făcea pe fanfaronul, răsucindu-și mușțile și privindu'i pe negri de sus, cu indulgentă superioritate, spunea:

„Frumoase vite. Au adus vreun os? Da?! Era și timpul. Ia privește mușchii camaradului ăluia, al treilea din coadă. N'aș vrea să capăt un pumn de al lui în nas. Frumoase brațe, dar picioarele, mai jos de genunchi, nu fac parale. N'ai putea scoate cavaleriști din ei.” Și, după ce și privea cu simpatie propriile i ciolane, încheia totdeauna discuția așa: „Puah! Simți cum put? Ei Makola! Du turma asta la „fetiș” (magazia este botezată în toate comptoarele fetiș, poate din cauza spiritului civilizator pe care'l conține) și dă-le câteva din cârpele de pe acolo. Mai bine mi-ar părea s'o văd plină cu oase decât plină cu zdrențe”.

Kayerts era de aceeaș părere.

„Da, da! Du-te și isprăvește palavra acolo, domnule Makola. Oi veni și eu când veți fi gata, să cântăresc fildeșul. Trebuie să fim cu băgare de seamă”. Apoi, întorcându-se spre tovarășul lui, spunea: „Asta este tribul care stă în josul apei; sunt cam aromatici. Imi amintesc că au mai fost pe aici. Auzi ce tărăboi fac!.. Mi-i capul tobă”.

Vizite de acestea, cu profit, erau rare. Zile întregi cei doi pionieri ai comerțului și ai progresului vedeau numai curtea pustie în lucirea vibrătoare a razelor verticale de soare. Sub malul înalt, fluviul tăcut curgea sclipind mereu. Pe

nisipurile din mijlocul albiei, ipopotami și crocodili se frigeau la soare deavalma. Și, întinzându-se în toate direcțiile, făcând roată în jurul petecului de pământ de o nimica toată pe care stătea comptoarul, păduri uriașe, ascunzând o viață fantastică cu formidabile întâmplări, zăceau în tăcerea elocventă a măreției mute. Cei doi albi nu înțelegeau nimic, nu le păsa de nimic, decât să treacă mai repede zilele cari îi despărțeau de întoarcerea vaporului.

Predecesorul lor lăsase câteva cărți zdrențuite. Ei strânseseră fărâmele de romane, și cum nu citiseră niciodată ceva asemănător, fură surprinși și încântați. Și-așa, zile întregi se țineau de discuții nesfârșite și prostești, despre intrigi și personaje. În mijlocul Africei, ei făcură cunoștință cu Richelieu și d'Artagnan, cu Moș Goriot și mulți alții. Toate aceste personaje imaginare deveniră prilej de trăncăneală, de parcă ar fi fost prieteni de ai lor în carne și oase. Ei le poneau în sușirile, le bănuiau intențiile și le tăgăduiau izbânzile; se scandalizau de fățărnicia lor sau le puneau la îndoială îndrăzneala. Descrierea crimei îi umplea de indignare, iar părțile dragăstoase sau patetice, îi mișcau adânc.

Carlier își dresе vocea și grăi cu glas soldățesc: „Ce tâmpenii!” Kayerts, cu ochii-i bulbucați, plini de lacrimi, cu obrajii tremurând, își frecă chelia și declară solemn: „E o carte minunată! Nici nu'mi închipuiam că sunt oameni așa de deștepți pe lume”. Mai găsiră câteva numere vechi

dintr'o gazetă de acasă. Tipăritura ceea discuta într'un stil înaripat „Expansiunea Noastră Colonială”. Povestea multe și mărunte despre drepturile și datoriile civilizației, despre sanctitatea operei civilizatoare, și preamărea meritele acelor care plecau departe să ducă lumină și credință și comerț în colțurile întunecate ale pământului. Carlier și Kayerts citiră, se minunară și începură să se creadă. Carlier spuse într'o seară, făcând gesturi largi: „Te pomenești că peste o sută de ani, o să fie un oraș pe locul ăsta. Cheiuri, și întreprizite, și cazărmi, și — și — săli de biliard. Civilizație, băiete, și virtute — și de toate. Și atunci, o să citească lumea că doi băieți de treabă, Kayerts și Carlier, au fost cei dintâi oameni civilizați, cari au trăit chiar pe locul ăsta!” Kayerts dând din cap adăugă: „Da, și e o adevărată consolare să te gândești că o să fie așa.” Ei se făceau că uită pe înaintașul lor mort; dar, într'o disdedimineață, Carlier se duse și înțepeni crucea.

„Imi făcea rău, de câte ori treceam pe acolo”, îl lămuri apoi pe Kayerts, luând cafeaua cu lapte, „imi făcea rău de strâmbă ce ajunsese. Așa că, am îndreptat-o. Și încă țepăn, crede-mă! M'am spânzurat cu amândouă mâinile de crăcan. Nu mai mișcă! Am lucrat-o bine!”

Câteodată venea pe la ei Gobila. Gobila era șeful satelor vecinașe. Un sălbatic cărunt, subțirel la trup și negru, purtând un vestmânt alb în jurul șoldurilor și o blană râioasă de panteră pe spinare. Ur-

ca în pași mari cu picioarele-i de schelet, învârtind un băț cât el de lung, și, după ce intra în sufrageria-salon a comptoarului, se lăsa pe vine, în stânga ușii. Acolo ședea, privindu-l țintă pe Kayerts și ținându-î din timp în timp, câte o cuvântare din care celălalt nu înțelegea boabă. Kayerts, fără ca să-și întrerupă ocupația, îi spunea când și când, prietenește: „Ce mai faci, icoană ștearsă?” și-și zâmbeau unul altuia. Cei doi albi aveau o slăbiciune pentru omul acela bătrân și neînțeles și-l chemau „Moș” Gobila. Gobila se purta părintește cu toți albi și părea într'adevăr că ținea la ei. Li credea pe toți foarte tineri, așa de leiți unul cu altul, că nu-i puteai deosebi (afară de statură), și știa că erau cu toții frați, și nemuritori. Moartea artistului, cel dintâi alb pe care îl cunoscuse mai de aproape, nu-i clintise această credință, pentru că era convins cu tot dinadinsul că străinul cel alb se prefăcuse numai că a murit. Și dacă fusese înmormântat, pentru cine știe ce rost misterios, era de prisos să se mai străduiască el, ca să-i afle tâlcul. Poate că asta era calea lui ca să se întoarcă acasă. În orice caz aștia de acum erau frații celuilalt și el trecu asupra lor dragostea-i absurdă. Ei-i-o plăteau oarecum. Carlier îl bătea pe spate, și condescenda să aprindă chibrituri ca să-l amuze. Kayerts era gata oricând să-i dea să miroasă la sticla lui de amoniac. Ei se purtau adică cu el întocmai ca cealaltă făptură-albă, care se ascunsese într'o groapă, în pământ, Gobila se uita la

ei cu băgare de seamă. Poate că ei erau tot
ăla — sau numai unul din ei. El n'ar fi putut
lămuri misterul ăsta; dar continua să fie prie-
tenos. Ca urmare la această prietenie, femeile din
satul lui Gobila porneau în șir prin iarba cât tres-
tia și aduceau în fiecă dimineață la comptoar pă-
sări, și cartofe dulci, și vin de palmier, și uneori
chiar câte un berbec. Compania nu aprovizionea-
ză niciodată comptoarele din plin, și agenții ce-
rură aceste furnituri locale pentru ca să poată
trăi. Ei le căpătară prin bunăvoința lui Gobila, și
trăiau bine. Când și când, unul din ei era prins de
o scuturătură de friguri, dar celălalt îl căuta
cu multă grije. Nu și băteau însă prea mult capul
cu asta. Rămâneau, după fiecare criză, tot mai
slabi și înfățișarea lor se schimba mereu în mai
rău. Lui Carlier îi se înfundau ochii'n cap și
devenea tot mai supărăcios. Kayerts, cu fața
molăie peste rotunjimea pântecului, avea o mutră
de strigoi. Dar cum erau tot timpul împreună, nu
băgară de seamă schimbarea care se făcea, cu
încetul, în înfățișarea ca și în toanele lor.

Cinci luni trecură în chipul ăsta.

Și într'o bună zi, pe când Kayerts și Carlier,
tolăniți pe scaune pe verandă, vorbeau despre
apropiata sosire a vaporului, o mână de oameni
înarmați, răsări din pădure și înaintă către
comptoar. Ei nu erau din partea locului. Înalți,
subțiri, drapați clasic dela ceafă la călcâie în
vestminte albastre cu franjuri, ei purtau puști cu
percutor pe umărul drept, gol. Makola se arătă

foarte alarmat și dete fuga din magazie (unde'și petrecea tot timpul) înaintea musafirilor. Aceștia sosiseră în curte și priveau în juru-le cu ochi încrunțați și obraznici. Conducătorul lor, un negru voinic și dârz, cu ochii injectați, se opri în fața verandei și ținu o lungă cuvântare. El gesticulă îndelung și deodată se opri, subit.

În intonația lui, în sunetele lungilor fraze de cari se servea, era un ce care înfricoșă pe cei doi albi. Era ca o aducere aminte de ceva nu tocmai obicinuit și totuș asemenea vorbirii oamenilor civilizați. Suna ca unul din acele graiuri imposibile pe cari le auzim în vis.

„Ce pășărească o fi și asta?” întrebă surprins Carlier. „În primul moment mi se părea că individul o ia pe franțuzește. Dar văd că nu aduce cu nici una din toate limbile pe cari le-am auzit vreodată.

„Adevărat”, răspunse Kayerts. „Ei, Makola, ce tot spune ăla? La ce au venit? Cine sunt?”

Dar Makola, care stetea parcă pe jăratie, răspunse grăbit: „Nu știu. Vin de hăt departe. Poate missis Price să'i înțeleagă. Te pomenești c'or fi niște făcători de rele.”

Conducătorul, după ce așteptă puțin, se răsti urât la Makola, care dete din cap. Apoi, după ce'și roti ochii în jur, zări coliba lui Makola și porni într'acolo. O clipă mai târziu se auzi vocea doamnei Makola, care'i da grozav cu gura. Ceilalți străini — în totul șase la număr, — o luară pe'ndelete prin curte, își vârîră capetele prin

ușa magaziei, se strânseseră în jurul mormântului, își arătară neînțelegători unul altuia crucea și păreau să fie ca la ei acasă.

„Nu-mi plac golaniii ăștia, Kayerts; ‘ascultă ce’ți spun eu, trebuie să fie de pe coastă; au arme de foc’, băgă de seamă deșteptul de Carlier.

Nici lui Kayerts nu’i plăceau golaniii. Ambii își dădeau seamă, pentru prima dată, că trăiau în niște împrejurări în cari neobicinuitul putea să fie periculos, și că nu se afla nimeni în lume, afară de ei înșiși, care să se interpuie între ei și neobicinuit. Deveniră neliniștiți, intrară în casă și încărcară revolverele. Kayerts rosti: „Trebuie să’i poruncim lui Makola, ca să le spuie să facă bine să se care de aici înainte de înserează”.

Străinii plecară după amiazi, după ce mâncară un prânz gătit de doamna Makola. Enorma femeie, care părea că’și eșise din fire, palavrăgi mult cu musafirii. Se răstrea pițigăiat la ei, arătându-le când ici, când colo, pădurile și apa. Makola sta deoparte și privia. Din timp în timp, se da pe lângă nevastă și’i șoptia ceva la ureche. Intovărași apoi pe străini peste valea care era înapoia curții și se înapoia agale, dus pe gânduri. Când alții îi cerură lămuriri, se arătă cam ciudat, se făcu a nu înțelege, părea că uitase franțuzeasca, părea că’și pierduse chiar graiul. Kayerts și Carlier găsiră de comun acord că negrul trecuse măsura vinului de palmier, că luase adică luleaua neamțului.

Se cam chibzuiră ei să facă de pază, cu rândul,

dar seara totul păru așa de liniștit și de pașnic că și văzură de somn ca de obicei. Toată noaptea fură supărați de niște bătăi de tobă cari veneau din sate. O bătaie repede și puternică pe aproape, urmată de alta în depărtare — apoi se făcu liniște. Repede însă după aceea izbucniră chemări scurte ici și colo; apoi se amestecară laolaltă, se umflară, deveniră puternice și continue, se întinseră peste întreaga pădure, se învârtiră prin noapte neîntrerupt și fără odihnă, pe aproape și în depărtare, ca și cum întreaga câmpie ar fi fost o imensă tobă, a cărei bătaie cerea mereu ajutor la cer. Și prin deasa și îngrozitoarea larmă, urlete subite ce semănau a crâmpieie de cântece de balamuc, izbucniau pătrunzător, în explozii discordante de sunete cari se repezeau parcă în înaltul văzduhului și goneau toată liniștea de sub stele.

Carlier și Kayerts dormiră zdravăn. Ei credeau amândoi că auziseră în timpul nopții niște împușcături — dar nu se puteau împăca asupra direcției. Dimineața Makola plecase undeva. Se înapoiă pe la amiazi cu unul din străinii din ajun, și se eschivă la toate încercările lui Kayerts de a pune mâna pe el. Devenise pe semne surd. Kayerts se minună. Carlier care fusese la pescuit, pe mal, se înapoiă și, privind la pradă, povesti: „Negrii par să și fi eșit rău al dracului din fire; nu știu ce s'o fi întâmplat. Văzui forfotând vreo cincisprezece luntri în cele două ceasuri cât am pescuit”. Kayerts, îngrijat, spuse: „Nu ți se pare

că Makola este astăzi cam bizar?" Carlier își dete părerea: „Ține-ți pe toți oamenii noștri la un loc pentru vreun caz de nevoie”.

II

La comptoar se mai aflau și zece oameni cari fuseseră lăsați acolo de Director. Angajați și ei de Companie pentru șase luni (fără ca să aibă vreo idee despre ce e aia lună și noțiune cât de slabă de ce e timpul în genere) ei serviseră cauza civilizației și a progresului, mai bine de doi ani. Aparținând unui trib dintr'un ținut foarte îndepărtat de țara aceea de întuneric și de necazuri, ei nu fugiseră dela comptoar, presupunând, firește, că niște străini rățaciți ar fi fost pe loc omoriți de băștinași; socoteală de altfel foarte dreaptă. Trăiau în colibe de paie, pe un dâmb, din dosul comptoarului, înșesat cu iarbă ca trestia. Nu erau fericiți, căci regretau incantațiile de sărbătoare, vrăjitoriile, jertfirile de oameni, din ținutul lor, unde aveau și ei părinți, frați, surori, șefi iubiți, făcători de minuni, respectați, prieteni dragi și alte legături despre cari se zice în genere că ar fi omenești. Afară de asta, nu se împăcau cu rațiile de orez pe cari le servea Compania, pentru că orezul era o mâncare necunoscută în țara lor, și nu se puteau obicinui cu el. In consecință, erau bolnăvicioși și prăpădiți. De ar fi fost din orice alt trib, s'ar fi hotărît să moară — pentru că numic nu-i mai ușor pentru unii sălbatici ca

sinuciderea — și așa ar fi scăpat de buimăci-
toarele greutăți ale existenței. Dar făcând parte
dintr'un trib de războinici cu douăzeci și patru
de măsele, ei aveau mai multă inimă și o duceau me-
reu prosteste, în boli și necazuri. Făceau treabă foar-
te puțină și și pierduseră sănătatea lor minunată.
Kayerts și Carlier îi doftoreau cum puteau mai
bine, fără ca să reușească însă să-i înzdrăve-
nească iarăș. Erau strânși în fiecare dimineață
și trimiși la felurite munci — la tăiat iarbă și
copaci, la construirea unui gard, etc. etc., — dar
nu era putere pe lume, care să-i facă să lucreze
cu spor.

După masă, Makola intrând în locuința șefilor,
il găsi pe Kayerts uitându-se țintă la trei coloane
de fum des, cari se înălțau deasupra pădurilor.
„Ce-i asta?” întrebă Kayerts. „Ard câteva sate”,
răspunse Makola, care își mai venise parcă în
fire. Apoi continuă brusc: „Avem foarte puțin fil-
deș; slabă afacere pentru șase luni. „N'ai vrea
să mai căpătăm ceva fildeș?”

„Evident”, răspunse grăbit Kayerts, gândin-
du-se la procentele lui, cari erau foarte slabe.

„Oamenii cari au venit eri sunt niște negus-
tori din Loanda. Ei au strâns mai mult fildeș
de cât ar putea căra până la ei acasă. Să cumpăr?
Știu unde și-au făcut sălașul”.

„Desigur”, zise Kayerts. „Cine sunt negustorii
ăștia?”

„Oameni răi”, răspunse Makola nepăsător. „Se
războiesc cu lumea și umflă femeile și copiii,

Sunt oameni abrași și au puști. E răscoală mare pe aici. Voești fildeș?”

„Da”, zise iar Kayerts. Makola tăcu nițel. Apoi mormăi: „Muncitorii ăștia ai noștri nu's buni de nimic. Comptuarul stă foarte prost, cucoane. Directorul o să strige rău. Mai bine pune mâna pe o grămadă zdravănă de fildeș, că atunci nu mai zice nimic”.

„N'am încotro; oamenii nu fac nici o treabă”, spuse Kayerts. „Când capeți fildeșul ăla?”

„Curând de tot”, vorbi Makola. „Poate la noapte. Lasați-o pe mine și stați în casă. Cred că n'ar fi rău să le dați niscaiva vin de palmier oamenilor noștri, să facă un chef diseară. Să mai petreacă și ei. Lucrează mai cu temei mâine. Este vin berechet, și s'a cam și acrit nițel.”

Kayerts încuviință totul și Makola cără cu mâinile lui damigenele pline la ușa colibeii lui. Ele rămaseră acolo până seara, și doamna Makola se uită în fiecare. Oamenii le căpătară la apusul soarelui. Când Kayerts și Carlier se duseră la culcare, o lumină mare ardea în fața colibelor. Ei auziau până în casă strigătele și bătăile de tobă. Câțiva oameni din satul lui Gobila veniră ca musafiri la colibe, și petrecerea reuși de minune.

Pe la miezul nopții, Carlier, sărind din somn, auzi un om țipând cumplit; apoi o bubuitură de armă. Numai una. Carlier se repezi afară și'l găsi pe Kayerts pe verandă. Ambii erau speriați. Pe când treceau curtea ca să'l cheme pe

Makola, zăriră umbre mișcându-se în noapte. Una din ele strigă: „Nu trageți! Sunt eu, Price”. Apoi Makola veni lângă ei. „Duceți-vă înapoi, duceți-vă înapoi, vă rog”, îi îndeamnă el, „că de nu, stricați toată afacerea”. „Sunt niște oameni suspecti pe aici”, îi zise Carlier. „Nu-i nimica, știu”, grăi Makola. Apoi șopti: „E în regulă. Aduc fildes. Nu spune nimic! Imi cunosc eu treaba”. Cam vrând, nevrând, cei doi albi porniră înapoi acasă, dar nu mai dormiră. Auziră pași, șoapte, câteva gemete. Li se păru ca și cum o grămadă de oameni ar fi intrat în casă, ar fi zvârlit niște lucruri grele pe podea, s'ar fi certat o bună bucată de vreme și ar fi plecat. Zăceau întinși pe paturile lor tari și gândeau: „Makola ăsta nu-i de prețuit”. Dimineața, Carlier eși foarte somnoros, și trase de frânghia clopotului. Muncitorii se strâneau în fiecare dimineață când suna clopotul. În dimineața aceea însă nimeni nu se arătă. Kayerts veni și el afară, căscând. În partea cealaltă a curții îl văzură pe Makola eșind din colibă, cu un lighian de tinichea plin cu apă și clăbuc. Makola, negru civilizată, se ținea foarte curat. Zvârli îndemănată clăbucul peste o păcătoasă de jigodie mărunțică pe care o avea, apoi înturnându-și fața către casa șefilor, sbieră dela distanță: „Toți oamenii s'au cărat azi-noapte!”

Ei îl auziră limpede, dar în surprinderea lor, răcniră totuș la olaltă: „Ce?” Apoi se priviră unul pe altul. „A dracului înșurcătură”, mor-

măi Carlier. Iar Kayerts gemu: „E de necrezut!” „Mă duc la colibe să văd”, spuse Carlier și plecă. Makola sosi un moment mai târziu și îl găsi pe Kayerts singur.

„De abia îmi vine s'o cred”, grăi acesta cu vocea plină de lacrimi. „Le purtam de grijă, de parcă erau copiii noștri”.

„Au plecat cu oamenii de pe coastă”, zise Makola după o clipă de ezitare.

„Ce-mi pasă cu cine au plecat, bestiile nerecunoscătoare!” izbucni Kayerts. Apoi, prins de o bănuială subită, și încruntându-se la Makola, adăugă: „De unde știi toate astea?”

Makola dădu din umeri, privind la pământ. „Cum de unde știi? Imi închipui numai. Vrei să vii să vezi fildeșul pe care am pus mâna? E un lot frumos. Niciodată n'ai văzut atât de mult”.

Porni spre magazie. Kayerts îl urmă mașinalicește, cu gândul la fuga, de necrezut, a oamenilor. Pe pământ, în fața ușii fetisului, zăceau șase colți minunați.

„Ce ai dat pe ei?” întrebă Kayerts, după ce se sătură de privit grămada.

„N'a fost o afacere obicinuită”, răspunse Makola. Aia au adus fildeșul și mi l'au dat. Le am spus să ia tot ce vor din comptoar. Frumos lot de marfă. Nici un comptoar n'are așa frumoșețe. Negustorii ceia aveau mare nevoie de hamali, și oamenii noștri nu făceau nici o ispravă pe aici. Nici afacere, nici trecere în registre; foarte corect”.

Kayerts, mai să pleznească de furie. „Ce!” urlă el, „nu cumva ai vândut oamenii pentru colții ăștia?” Makola rămase nepăsător și tăcut. „O-o-o să-o”, se bălbăi Kayerts. Apoi răcni: „Ti-călosule!”

„Am făcut cum era mai bine pentru d-ta și pentru Companie”, grăi neturburat Makola. „Ce strigi așa? Ia te uită la fildeșul ăsta”.

„Te dau afară! O să te raportez. Nu mă uit la colți. Te opresc să-i atingi. Iți poruncesc să-i arunci în gărlă. Tu-tu!...”

„Ți s'a urcat tot sângele în cap, domnule Kayerts. Dacă te iriți așa la soare, capeți friguri și mori — ca primul șef!” grăi Makola impresionant.

Apoi stătură tăcuți, uitându-se unul la altul cu ochi pătrunzători, de parcă ar fi privit în depărtări imense. Kayerts se cutremură. Makola nu voise să'l sperie, dar cuvintele lui îi se păreau lui Kayerts pline de o sinistă amenințare! Se înturnă brusc și plecă spre casă. Makola se retrase în sânul familiei; și colții, lăsați tranșiți la pământ, părură nemăsurați de mari și de mare preț în bătaia soarelui.

Carlier se înapoia pe verandă. „Au plecat cu toții, ai?” întrebă Kayerts din colțul cel mai depărtat al odăei, cu vocea stinsă. „N'ai găsit pe nimeni?”

„Ba da”, răspunse Carlier, „găsi pe unul din oamenii lui Gobila, zăcând mort pe dinaintea

colibelor — străpuns de glonț. Impușcătura pe care o auzirăm azi noapte”.

Kayerts eși repede. Iși găsi tovarășul holbând ochii spre colți, tocmai la magazie. Amândoi rămaseră tăcuți o bucată de vreme. Apoi Kayerts povesti convorbirea lui cu Makola. Carlier nu spuse nimic. La prânz mâncară foarte puțin. Abia de schimbară o vorbă toată ziulica. O tăcere înfricoșătoare părea că apasă compoartarul și le strângea buzele. Makola nu deschise magazia; își trecu ziua jucându-se cu copiii. Se tolănise pe o rogojină, iar broscorii se cățarau pe el și se tolăneau pe pieptul lui. Formau un tablou înduioșător. Doamna Makola era prinsă, ca de obicei, cu gătitul. Seara cei doi albi mâncară ceva mai bine.

După cină, Carlier, fumându-și pipa, o luă prin curte, spre magazie. Rămase o bună bucată de vreme în dreptul colților, atinse unul, doi, cu piciorul, ba chiar încercă să-l salte pe cel mai mare, apucându-l de vârf. Se înapoiă lângă șef, care nu se urnise de pe verandă, se trânti pe scaun și grăi:

„Parcă'i văd! S'au repezit pe ei pe când dormeau duși, după ce băuseră tot vinul de palmier, pe care l'ai lăsat pe Makola să li-l dea. Era cu plan. Bagi de seamă? Ce'i mai rău, e că au fost și oameni de ai lui Gobila acolo și au fost luați și ei, se 'nțelege. Al mai puțin beat se trezi, și se procopsi cu un glonț, pentru că

era mai cum se cade. Nostimă țară și asta. Ei, acum, ce ai de gând să faci?"...

„Nici vorbă că nu'l putem atinge măcar”, mormăi Kayerts.

„Sigur”, se învoi Carlier.

„Sclavia e ceva oribil”, îndrugă Kayerts cu vocea leșinată.

„Ingrozitoare... suferințele”, gângăvi Carlier cu convingere.

Ei își credeau spusesele. Fiecare arată o deferență plină de respect pentru unele sunete pe cari el și aproapele lui le pot rosti. Cât despre simțire, lumea habar nu are ce e aia. Vorbim cu indignare sau entuziasm; vorbim despre opresiune, cruzime, crimă, devotament, jertfă de sine, virtute, dar nu cunoaștem nimic din ce se ascunde într'adevăr îndărătul acestor cuvinte. Nimeni nu știe ce înseamnă suferință sau sacrificiu, — afară, poate, de victimele țelurilor misterioase create de iluzii.

În dimineața următoare, cei doi îl văzură pe Makola foarte aferat cu aranjatul unui cântar mare, care servea la cântăritul fildeșului. Carlier izbucni: „Ce-o fi făcând pungașul ăla puchios acolo?”, și se repezi în curte. Kayerts se luă după el. Se opriră lângă negru și'l priviră. Makola se făcu că nu'i bagă în seamă. Când bascula fu gata, el încercă să urce un colț, pe cântar. Era prea greu. Privi neputincios, fără ca să scoată o vorbă, și o bucată de vreme stătură în jurul basculei tăcuți și nemișcați ca

trei statui. Deodată Carlier se răsti: „Makola, apucă de capul celălalt — bestie!” și amândoi săltară colțul. Kayerts tremura din toate măduarele. El protestă încet: „I'ascultă; I'ascultă!” Și bătând mâna în buzunar, găsi un petec murdar de hârtie și un capăt de creion. Intoarse spatele celorlalți, ca și cum ar fi făcut scamatorie, și însemnă pe furiș greutățile pe cari Carlier i le răcnea cu o putere cu desăvârșire inutilă. Când totul fu gata, Makola își șopti lui însuș: „Soarele'i prea tare aici pentru fildeș”. Carlier i-se adresă lui Kayerts, cu un ton degajat: „Ce zici, șefule? Acum cred că i-aș putea da și o mână de ajutor ca să bage grămada în magazie”.

La întoarcere spre casă, Kayerts zise suspinând: „N'aveam încotro”. Iar Carlier, la rândul lui: „Prost lucru, dar muncitorii fiind ai Companiei, și fildeșul este al Companiei. Trebuie să avem grijă de el”.

„O să'i raportez Directorului, nici vorbă”, adăugă Kayerts. Iar Carlier îl aprobă: „Se'nțelege; treaba lui.”

La prânz, mâncară cu nădejde. Kayerts ofta din când în când. De câteori pomeneau de Makola, îi trăgeau câte o injurătură. Asta le ușura conștiința. Makola își luă singur concediu pe o jumătate zi și și scaldă copiii în fluviu. Nimeni, din satul lui Gobila, nu dădu pe la comptoar în ziua aceea. Nici a doua zi, nici în cea următoare, nici în toată săptămâna. S'ar fi putut crede, așa de puține semne de viață dădeau, că

muriseră cu toții și fuseseră toți îngropați. Dar ei duceau numai doliul după cei pe cari îi pierduseră din pricina vrăjitoriei albilor, cari aduseseră oameni răi pe acolo. Oamenii răi plecaseră, dar spaima rămase. Spaima rămâne totdeauna. Omul poate distruge orice simțire din el însuș, dragoste și ură și credință, și chiar inoiala; dar atât cât se cramponează de viață nu poate distruge spaima: spaima subtilă, groaznică și indestructibilă, care-i pătrunde făptura, care-i modelează gândurile, care i se vâra în inimă, care-i pân-dește pe buze pălpăiala ultimei suflări. In spaima lui, blândul moș Gobila oferi un supliment de sacrificii omenesți Spiritelor Rele cari puseseră stăpânire pe sufletele prietenilor lui albi. Inima îi era îndurerată. Câțiva din războinicii lui aduseră vorba de ars și ucis. Dar bătrânul sălbatic îi domoli. Cine ar fi putut prevedea nenorocirile cari stau în puterea lor și le aduc albi, pe capul celor cari îi supără? Să fie lăsați în pace! Poate cu timpul s'or afunda și ei în pământ, ca și cel dintâi dintre ai lor. Poporul lui să se ferească de ei, și să tragă nădejde că o să fie bine. Kayerts și Carlier nu se prăpădiră cu firea, ci rămaseră pe pământul ăsta, care, dela o vreme, li se păru mai întins și tare pustiu. Nu era atât singurătatea absolută și mută a comptoarului care-i impresiona așa de tare, cât o simțire nelămurită că ceva din ei înșiși îi părăsise, un ce care luptase pentru scăparea lor și oprise sălbăția de a pătrunde în sufletele

lor. Icoanele de acasă, aducerea aminte de oamenii de o seamă cu ei, de oamenii cari gândeau și simțeau așa cum obicinuiseră și ei să simtă și să gândească, dispărură în depărtări, cari nu se mai zăreau în vălvătaia soarelui neînourat. Iar din tăcerea grozavă a sălbăticiiei înconjurătoare, întreaga'i desnădejde și cruzime părea că se apropie tot mai mult de dânșii, să'i privească, să'i atragă blând, să'i înconjoare cu o solitudine irezistibilă, familiară și dezgustătoare.

Zilele se lungiră în săptămâni, apoi în luni. Poporul lui Gobila bătu din tobe și urla la fiecare lună nouă, ca și odinioară, dar pe la comptoar nu mai călca. Makola și Carlier încercară odată, într'o luntre, să se ducă pe la ei, dar fură primiți cu o ploaie de săgeți și trebuiră să sboare înapoi spre comptoar ca să'si scape viața. Incercarea aceasta stârnise în meleagurile din susul și din josul apei o gălăgie care se putea lămurit auzi zile întregi.

Vaporul era în întârziere. La început ei vorbiră de zăbavă ușurel, apoi îngrijați, în cele din urmă infurizați. Se'ngroșa gluma. Proviziile se imputinau. Carlier își întindea undițele pe mal, dar apa era scăzută și peștii se țineau spre mijlocul albiei. El nu îndrăznea să se îndepărteze prea mult de comptoar cu vânătoarea. Afară de asta, nici nu era vânat, în pădurea de nepătruns. Odată, Carlier împușcase un hipopotam în fluviu. Dar nu avea barcă să'l prindă, și fiara se confundă. Iar când eși la suprafață, fu târîtă de

curent la vale, și oamenii lui Gobila avură parte de ea. Fu o adevărată sărbătoare națională pentru ei, iar Carlier fu prins de un acces de turbare și vorbi de necesitatea de a se extermina toți negrii, pentru ca traiul să devie cu puțință prin partea locului. Kayerts clătina din cap, tăcut; el petrecea ore întregi privind fotografia Meliei lui. Fotografia înfățișa o fetiță cu plete lungi de culoare deschisă și o față cam searbădă. Picioarele lui erau umflate tare și deabia mai putea umbla. Carlier, măcinat de friguri, nu mai făcea pe fanfaronul, ci se clătina și el pe picioare, deși mai păstra acel aer de dat dracului, pe care l' capătă tot omul când a servit într'un regiment de elită. Devenise răstit, sarcastic, și i plăcea să spună lucruri neplăcute. El numia asta: „A fi sincer”. Ei calculaseră de mult partea lor de câștig, punând la socoteală și ultima afacere a „infamului” Makola. Hotăriseră de asemenea să nu dea nici o lămurire despre ea. Kayerts ezita la început, — îi era frică de Director.

„A văzut el lucruri mai rele aranjate pe tăcute”, susținuse Carlier râzând sarcastic. „Crede-mă! N'o să'ți mulțumească dacă ai să dai totul pe față. Nu-i mai de treabă decât d-ta sau decât mine. Și-apoi, cine o să zică ceva dacă noi ne ținem gura? Nu-i nimeni aicea”.

Asta era pricina răului! Nu era nimeni acolo. Și fiind lăsați singuri cu slăbiciunea lor, ei deveneau pe zi ce trecea mai mult o pereche de complici decât doi prieteni devotați. De opt luni

nu mai aflaseră nimic de acasă. În fiecare seară spuneau: „Măine vedem vaporul”. Dar unul din vapoarele Companiei suferise stricăciuni, și Directorul avea nevoie de celălalt pentru treburile lui pe la comptoare mai importante și foarte depărtate. El gândea că comptoarul fără folos și oamenii fără folos mai puteau aștepta.

Între timp, Kayerts și Carlier trăiau cu orez fiert, fără sare, și blestemau Compania, toată Africa, și ziua în care se născuseră.

Numai cine a trăit într'o astfel de lipsă, își poate da seamă de îngrozitoarea neliniște pe care ți-o dă fiecare îmbucătură pe care ești nevoit s'o înghiți. În comptoar nu mai era absolut nimic decât cafea și orez; ei beau cafeaua fără zahăr. Kayerts încuiase cu solemnitate ultimele cincisprezece bucăți într'o ladă, împreună cu o sticlă de coniac „pentru caz de boală”. Carlier aprobasese aceasta: „Când ești bolnav, orice lucrușor prinde bine și ți face plăcere”. Așteptară. O iarbă deasă începu să răsară în curte. Zilele treceau tăcute, exasperante, încete. De câte ori cei doi tovarăși deschideau gura, de atâtea ori se certau; și tăcerile lor erau amare, ca și cum ar fi prins amărăciunea gândurilor lor.

Într'o zi, după un dejun cu orez fiert, Carlier puse jos ceașca lui, fără să fi gustat, și spuse: „Dă-o dracului de treabă! Ia hai să bem și noi odată o ceașcă de cafea cum se cade. Adu zahărul, Kayerts!”

„Pentru caz de boală”, mormăi Kayerts, fără să ridice ochii.

„Pentru caz de boală?” îl îngână Carlier a batjocură, „d'apoi tocmai, eu sunt bolnav!...”

„Nu ești mai bolnav ca mine”, răspuse împăciuitor Kayerts, „și eu rabd.”

„Hai! scoate zahărul, infect negustor de sclavi”. Kayerts ridică repede ochii. Carlier zâmbea cu vădită obrăznicie. Și deodată îi se părul lui Kayerts că nu'l văzuse încă nicicând pe omul acela. Cine era? El nu știa nimic despre dânsul. Ce era în stare să facă? Un fulger neașteptat de violentă emoție îl pătrunse, ca și cum s'ar fi găsit deodată în fața unui lucru nebănuit, periculos și hotărîtor. Dar el se stăpâni și reuși să grăiască liniștit: „Gluma asta e de foarte prost gust. N'o mai face altădată”.

„Glumă!” se răsti Carlier, aplecându-se înainte pe scaun. „Sunt flămând, sunt bolnav — nu glumesc! Mie nu'mi plac ipocriții. D-ta ești un ipocrit. D-ta ești un negustor de sclavi. Și eu sunt un negustor de sclavi. Nu sunt decât negustori de sclavi în țara asta blestemată. Vreau să am astăzi zahăr la cafea și basta!”

„Îți interzic să'mi vorbești așa!” zise Kayerts cu aerul de a fi foarte hotărît.

„Imi... Ce?...” strigă Carlier, sărind în picioare, Kayerts se ridică și el. „Sunt șeful d-tale”, începu el să zică, încercând să-și stăpânească tremurătura vocii.

„Ce?” răcni celălalt. „Care șef? Aici nu-i nici

un șef. Aici nu-i nimic — aici nu-i nimic, decât tu și cu mine. Adu zahărul, măgar burtoș.”

„Ține-ți gura. Pleacă de aici!” Scrâșni Kayerts.
„Te dau afară din slujbă — nemernicule!”

Carlier înșfăcă un scaun. Și treaba păru dintr-o dată foarte serioasă. „Țivil prăpădit și netrebnic — ține!” urlă el.

Kayerts se asvârli sub masă și scaunul se lovi de perete. Apoi, cum Carlier încerca să ridice masa, Kayerts, la disperare, se năpusti orbește cu capul în jos, ca o fiară încolțită, și ocolindu-și prietenul trecu glonț prin verandă și intră în camera lui. Incuie ușa, apucă revolverul, și stătu, gâfăind, la pândă. În mai puțin de un minut. Carlier era la ușă și lovea în ea cu furie, urlând: „Dacă nu scoți zahărul, te iau la ochi și te împuşc ca pe un câine. Ia seama — una — două — trei... Nu vrei?... Iți arăt eu cine-i mai tare”.

Kayerts crezu că ușa cedează și sări prin gaura pătrată care ținea loc de fereastră. Aveau deci între ei întreaga lărgime a casei. Dar celălalt nu fu se vede destul de tare ca să spargă ușa, și Kayerts îl auzi alergând în jurul casei. Atunci începu și el să alerge din greu, cu picioarele lui umflate. Fugia cât putea de repede, ținând strâns revolverul, fără ca să priceapă încă deabinelea ce se petrecea cu el. Zări, rând pe rând, casa lui Makola, magazia, apa, valea și tufişurile joase; și zări din nou toate acestea, făcând pentru a doua oară ocolul casei. Apoi apărură iar toate în fața lui și iar rămaseră în

urmă. În aceeaș dimineață el n'ar fi fost în stare să facă un pas fără să geamă.

Iar acum alerga. Alerga destul de iute ca să rămâie nevăzut de celălalt.

Apoi, tocmai când, sfârșit și desnădăjduit, gândia: „Înainte de apuc să isprăvesc turul ăsta mor”, îl auzi pe celălalt poticnindu-se tare și oprindu-se. Atunci stătu și el. El era înapoia casei, iar Carlier în fața ei, ca și mai 'nainte. Il auzi căzând pe un scaun și înjurând, și deodată nu'l mai ținură picioarele și lunecând dealungul zidului, rămase așezat cu spatele de el. Gura'i era uscată ca iasca, iar fața udă de sudoare și de lacrimi. Ce însemnau toate astea?...

Credea că e jucăria unei oribile halucinații; credea că visează; credea că și pierde mințile! După un timp își veni în fire. Pentru ce se certaseră?... Pentru zahăr?!.. Ce prostie! I l'ar fi dat tot; lui nu'i trebuia zahăr. Și începu să se ridice, cu caznă, în picioare, cuprins deodată de o liniște senină. Dar nu apucă să se îndrepte de-a-binelea, și un simplu gând îi veni și'l zvârli din nou în disperare. Iși zise: „Dacă fac pe voie acum acestei brute cazone, mâine o să înceapă iar — și poimâine — și'n toate zilele o să vie cu alte pretenții, o să mă îngenucheze, o să mă chinuiască, o să mă facă sclavul lui — și voi fi pierdut! Pierdut! Vaporul poate zăbovi cine știe cât — poate să nu mai vie deloc!” Fu atât de zguduit, încât trebui să se așeze iar pe pământ. Tremura ca un om pierdut

fără scăpare. Simți că nu ar mai fi putut face o mișcare. Fu complectamente înebunit de gândul subit că situația era fără eșire, că viața și moartea deveniseră într'o clipă la fel de grele și de grozave.

Deodată îl auzi pe celălalt ridicându-se de pe scaun; și sări în picioare cu o extraordinară ușurință. Ascultă, și se zăpăci. Trebuia să o ia din nou la fugă. La dreapta, la stânga? Auzi pași. Se repezi spre stânga, strângând bine revolverul, și, așa i se păru, în aceeaș clipă se ciocniră. Amândoi strigară surprinși. O puternică explozie se produse între ei; un urlat de foc roșu, un fum dens; și Kayerts, asurzit și orbît se dete înapoi, gândind: „M'a lovit, s'a isprăvit”. Se aștepta ca celălalt să vie după el, să-i pândească cu nesaț agonia. Se apucă de un stâlp care ținea acoperișul. „S'a isprăvit”!... Apoi auzi, venind din partea opusă a casei, un zgomot de cădere greoaie, ca și cum cineva s'ar fi prăbușit, din nebăgare de seamă, peste un scaun — apoi liniște. Nimic alt nu se întâmplă. Nu muri. Atât numai că umărul parcă'i era scrântit, și pierduse revolverul. Era dezarmat și fără nici un ajutor! Iși aștepta soarta. Celălalt nu dădea nici un semn de viață. Se vede că'l pândea. Din care parte? Poate că'l țintea chiar acum.

După câteva momente de groază oribilă și absurdă, se hotări să iasă el în calea destinului. Era gata să se supuie la orișice. Ocoli colțul casei, sprijinindu-se cu o mână de perete, făcu vreo

câțiva pași, și mai că era să leșine. Zărise la pământ, ieșind pe după celălalt colț, o pereche de picioare, cu vârful în sus. O pereche de picioare albe, goale, în niște papuci roșii. Simți că-i venea rău, de parcă era să moară și i se făcu negru înaintea ochilor. Apoi, Makola răsări în fața lui și i spuse domol: „Haide, domnule Kayerts. A murit!” El izbucni în lacrimi ușurătoare; un plâns greu, prelung, cu sughițuri. După aceea se pomeni șezând pe un scaun și privind la Carlier, care zăcea întins pe spate.

Makola era ingenunchiat lângă cadavru.

„Asta e revolverul d-tale?” întrebă Makola sculându-se.

„Da”, zise Kayerts; apoi continuă pripit: „Fugea după mine ca să mă împuște, — ai văzut!”

„Da, am văzut”, recunoscu Makola. „Dar nu văd decât un revolver. Al lui unde e?”

„Nu știu”, murmură Kayerts cu graiul stins dintr'o dată.

„Mă duc să'l caut”, grăi Makola cu blândețe. Făcu înconjurul verandei, pe când Kayerts ședea tăcut și se uita țintă la trupul neînsuflețit. Makola se întoarse cu mâinile goale, stătu cufundat pe gânduri, apoi pași liniștit în odaia mortului, și veni întins cu un revolver, pe care'l ținu în fața lui Kayerts. Acesta închise ochii. Toate se învârteau în juru'i. Acum știa că viața e mai grea și mai grozavă decât moartea. Impușcase un om dezarmat.

După ce stătu o vreme pe gânduri, Makola ară-

tând spre mort, care zăcea cu ochiul drept scos, spuse împăciuitor: „A murit de friguri”.

Kayerts se uită la el înmărmurit.

„Da”, repetă Makola gânditor și trecând peste cadavru adăugă: „Cred că a murit de friguri. Il înmormântăm mâine”. Și plecă agale să’și regăsească nevasta care’l aștepta, lăsând pe cei doi albi singuri pe verandă.

Se înoptă și Kayerts ședea nemișcat pe scaun. Ședea liniștit ca și cum ar fi înghițit o doză strașnică de opiu. Violența emoțiilor prin cari trecuse, îl făcea să simtă acum o pace și o sfârșeală adâncă. Sondase într’o scurtă după-amiază toată adâncimea groazei și a disperării, și acum găsea repaos în convingerea că viața nu mai avea nici un mister pentru el; și nici moartea! Ședea lângă cadavru și gândea; gândea cu însuflețire, gândea gânduri noi de tot. Părea că se descătușase de el însuș. Gânduri vechi, convingeri, plăceri și neplăceri, tot ce respectase și tot ce disprețuise, și tot ce urâse, îi apăreau în sfârșit în lumina lor adevărată. Li apăreau neînsemnate și copilărești, false și caraghioase. Și tot șezând lângă omul pe care îl ucisese, se bucura de noua lui înțelepciune. Discuta cu el însuș despre toate câte sunt sub soare, cu acea luciditate necumpănită care se observă la unii lunatici. În noianul de gânduri răsări și acela că răposatul fusese, la urma urmelor, o bestie vătămătoare; că oameni ca el muriau în fiecare zi cu miile; poate cu sutele de mii — mai știi? — și că în grămadă, încă un

mort ca ăsta nu se cunoștea, și nici nu putea să aibe vreo importanță — cel puțin pentru oamenii cu judecată. El, Kayerts, era un om cu judecată. Crezuse toată viața lui, până în momentul acela, într'o mulțime de absurdități ca și restul omenirii — niște nerozi; dar acum judeca! Acum știa! Găsise liniștea; se familiarizase cu cea mai înaltă înțelepciune. Apoi încercă să și închipuie că el însuș era mort, și Carlier ședea în scaunul lui și se uita la el; și încercarea lui reuși așa de bine, că după câteva momente nu mai știa singur care era mort și care viu. Extraordinara reușită a închipuirii lui îl înspăimântă și printr'o înțeleaptă și pripită sforțare a minții scăpă tocmai la timp de pocinogul de a deveni Carlier. Ii bătea inima grozav și simți o fierbințeală în tot trupul gândind la pericolul prin care trecuse Carlier. Ce făptură fioroasă! Ca să și mai liniștească nervii — nu era de mirare — încercă să fluiere nițel. Apoi, deodată, adormi, sau i se năzări că așipise; dar ceea ce era sigur e că afară se lăsase o ceață deasă, și cineva fluierase prin ceață.

Se sculă. Se făcuse ziuă și o ceață grea căzuse pe pământ: ceața pătrunzătoare, învăluitoare, tăcută; ceața matinală a țărilor tropicale; ceața care se agață și omoară; ceața albă și ucigașă, imaculată și otrăvitoare. Se sculă, zări cadavrul și ridică mâinile deasupra capului, și urlă ca un om care trezindu-se dintr'un leșin, s'ar găsi înmormântat de viu. „Ajutor!... Dumnezeu!”

Un urlet neomenesc, strident și subit, pătrunse ca o săgeată ascuțită prin giulgiul alb al aceluia ținut al jalei. Trei țipete scurte și nerăbdătoare urmară, apoi rotogoalele de ceață se legănară neturburate, într'o formidabilă liniște. Apoi iar câteva urlete, grăbite și pătrunzătoare, ca niște răcnete de fiară nemiloasă și eșită din fire, sfâșiară aerul. Progresul venea spre Kayerts dinspre apă. Progresul și civilizația și toate virtuțile. Societatea venea spre desăvârșitul ei copil, ca să'l ia, să'i poarte de grije, să'l instruiască, să'l judece, să'l condamne; îl chema înapoi, la gloata netrebnică de care se rătăcise, pentru ca dreptate să se facă.

Kayerts auzi și înțelese. Se repezi afară din verandă, lăsând pe celălalt singur, singurel, pentru prima dată de când fuseseră zvârliți amândoi acolo. Își făcu drum bâjbâind prin ceață, cerând, în ignoranța lui, cerului nevăzut, să desfacă ceea ce făcuse el. Makola trecu fuga pe lângă el, prin ceață, strigându-i din goană: „Vaporul! Vaporul! Ei nu ne pot vedea. Țiuie la noi. Mă duc să sun din clopot. D-ta du-te la țarm, domnule. Eu sun.”

Dispăru. Kayerts rămase locului. Privi în sus. Ceața atârna jos deasupra capului lui. Privi în jur ca un om care și-a pierdut calea; și zări un fum întunecos, o pată în formă de cruce, peste curățenia ceții. Când începu să fugă spre dânsa, clopotul comptoarului izbucni într'o zgomotoasă larmă, ca răspuns la nerăbdătoarea gălăgie a vaporului.

Directorul general al Marei Companii de Civilizație (știm că civilizația urmează negoțul) descinse cel dintâi, și imediat pierdu vaporul din ochi. Ceața lângă apă, era extrem de deasă. Deasupra, la comptoar, clopotul suna neîncetat din vocea'i de aramă.

Directorul strigă cu putere spre vapor:

„Nu a venit nimeni jos să ne aștepte; o fi vreun bocluc pe acolo, cu toate că sună. Mai bine vino și d-ta!”.

Și începu să urce din greu malul repede. Căpitanul și mecanicul vaporului porniră după el. Pe când se cățarau pe mal, ceața se mai subție și'l putură zări pe Director la o bună bucată de drum înaintea lor. Deodată îl văzură zgâind ochii și'l auziră strigându-le peste umăr: „Dați fuga! Fuga spre casă! L'am găsit pe unul din ei. Fugiți de'l căutați pe celălalt”.

Găsise pe unul din ei! Și însuș el, omul cu îndelungată și uimitoare experiență, rămase cam îngălbenit la față de felul în care'l găsisese. Iși răvăși turburat buzunarele (căuta un briceag), în timp ce'l privea pe Kayerts, care atârna de o curea de piele, de cruce. Se urcase de sigur pe mormânt, care era înalt și îngust, și după ce legase un capăt al curelei de crăcana crucii, se spânzurase. Călcâiele îi erau numai la o palmă de pământ; brațele'i atârnavu șapene; părea că stă „drepti”, dar cu obrazii stacojii așezați glumeț pe umăr. Și ireverențios scotea limba umflată Directorului general.

A APĂRIT:

- 1.—*M. Sadoveanu*: Războiul Balcanic
- 2.—*I. Agârbiceanu*: Diavolul
- 3.—*P. I. Jouve*: Spitalul
- 4.—*Gérard de Nerval*: Măna vrăjită
- 5.—*Oscar Wilde*: Crima Lordului Arthur Savile
- 6.—*A. de Herz*: Șeful Gării
- 7.—*Gleb Uspenski*: Lăcustele
- 8.—*Gala Galaction*: Teamne de Odinioară
- 9.—*Edgar Poe*: Fantezii humoristice
- 10.—*Rémy de Gourmont*: Secretul lui Don Juan
- 11.—*Gh. Brăescu*: Nuvele
- 12.—*G. Galaction*: Viața lui M. Eminescu
- 13.—*H. de Balzac*: Adio
- 14.—*Albert Samain*: Xanthis sau vitrina sentimentală
- 15.—*H. Sanielevici*: La Montmorency
- 16.—*Blasco Ibañez*: Imprumutul Răposatel
- 17.—*Anatale France*: Domnișoara Roxana
- 18.—*Anton Bacalbașa*: Din viața militară
- 19.—*Stefan Petică*: Poeme
- 20.—*Bojena Niențova*: Zina apelor
- 21.—*Ion Dongorozi*: Surpriză...
- 22.—*Sandru Telvagen*: Poveștile lui Hlnu Ion
- 23.—*Jach London*: Omul cu obrazul 'ncrustat
- 24.—*I. Ciocârlan*: Flămânzii
- 25.—*Eug. Boureanu*: Lupii
- 26.—*J.-H. Rosny*: O sărutare
- 27.—*Al. Ciura*: Homoculure
- 28.—*Leon Tolstoi*: Viața mea (traducere de Victor Ion Popa)
- 29.—*N. Batzaria*: Prima turcoaică
- 30.—*J. Jaurès*: Patru cuvântări
- 31.—*Hanns Heinz Ewers*: Pălajenul (traducere de Al. Terzițian)
- 32.—*Goethe*: Faust (traducere de I. Nădejde)
- 33.—*Ioan Petrovici*: Amintirile unui băiat de familie
- 34.—*Thomas Mann*: Tristan (traducere de Eman. Corbu)
- 35.—*Natalia Negru*: Amazoana
- 36.—*Joseph Conrad*: Laguna
- 37.—*I. Vinea*: Descântecul

SUB TIPAR:

EDITURA „ADEVÉRUL” S. A. — BUCUREȘTI, SĂRINDAR, 9—11